

ZPRAVODAJ

MINISTERSTVA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Duben 2004

Ročník XIV

Číslo 4

ČASOPIS SE TISKNE NA RECYKLOVANÉM PAPIRU

OBSAH

Rozhovor měsíce

Nejen povodně jsou naše práce 1

Aktuality

Parlament nevydal řeky

do rukou lodních dopravců 5

Tvář naší země – krajina domova 5

ČR bude snižovat emise skleníkových plynů 6

Zastavení programu na plošné plynofikace obcí.. 6

Natura 2000 i v ČR 6

Evropská unie

Natura 2000: Evropská komise

uplatňuje právní postihy 7

Koncepce směřování České republiky

v rámci EU na léta 2004 – 2013 8

Twinning projekt „Implementace rámcové

směrnice pro vodní politiku EU skončil“ 13

Informujeme

Česká republika a životní prostředí 14

Povodňové projekty úspěšně ukončeny 16

Zpráva o dopadech katastrofální

povodně v srpnu 2002 na životní prostředí 17

Aktivity v oblasti environmentálního

účetnictví v roce 2003 24

Jak dál v environmentálním

manažerském účetnictví? 26

Tepelná čerpadla – energetický hit doby?! 27

Důležité webové adresy VI. 28

Předseda Senátu Petr Pithart a ministr životního prostředí Libor Ambrozek na tiskové besedě o konferenci Tvář naší země. K článku na str. 5.

Foto Jana Plamínkové

Nejen povodně jsou naše práce

Rozhovor Jany Plamínkové s ředitelem VÚV T.G.M.
Ing. Lubomírem Petruželou, CSc.

O VÚV i jeho Centru pro hospodaření s odpady jsme měli ve Zpravodaji přehledné články v čísle 6/2002. Proto jen stručně: co považujete za nejdůležitější úkoly VÚV?

Výzkum v oblasti vody tradičně zahrnuje kvantitativní a kvalitativní aspekty vodní politiky. V současné době je patrný důraz na kvalitu vod. To přímo vychází z Rámcové směrnice EU, která definuje evropské cíle vodní politiky. Povodně ukázaly, jak nutná je připravenost i v oblasti sledování kvantity. Důležitý je posun také ve směru integrovaného přístupu k ochraně životního prostředí, kde nauka o vodách – hydrologie – tvoří prvotní, ale velmi ovlivněné zadání. Tak vznikají úkoly v oblasti hydroekologie, hydrogeologie, hydromodifikace krajiny atp. Důležité je i zvládnutí komplexnosti úkolů od terénních prací, přes laboratorní zpracování až po vyhodnocení výsledků. V neposlední řadě bych jmenoval náš podíl na údržbě a tvorbě informačních systémů veřejné správy – jde např. o hydroekologický informační systém či informační systém odpadového hospodářství. Měly by mít charakter metainformačních systémů s primární vazbou na resort.

22. duben
Den Země
Světový svátek
životního prostředí

Po povodních v létě roku 2002 byl VÚV prakticky celý zatopen. Zpravodaj o tom přinesl zprávy i fotografie (10/2002), stejně jako o jeho obnově (6/2003). Jak vypadá situace dnes?

Zatopení pražského pracoviště bylo dramatickou událostí a mělo dopad i na činnost poboček, které musely do jisté míry nahradit chybějící kapacitu. V současné době jsou naše kapacity obnoveny, a to jak v oblasti vody, tak odpadů.

Těsně po povodních následovala perioda určitých provizorií a podmínky pro výzkum i servisní činnosti měly daleko k optimu. Stavební činnost v Praze probíhá ostatně doposud. Za rok a půl se nám ale podařilo s výjimkou tárovacího žlabu obnovit potenciál, který byl před povodněmi, s tím, že některé vybavení je pochopitelně novější. Povodeň paradoxně urychlila obnovu a modernizaci některých našich zařízení.

Tento stav je přirozeně výsledkem mnoha kroků – počínaje vnitřními opatřeními, přes spolupráci s příslušnými složkami zřizovatele až po zahraniční pomoc. Nejsou však základním účelem ústavu a v odborné činnosti se přímo nevykazují. Na povodně se již zapomíná. To není výtka, ale konstatování. U nás se zkušenosti z povodně „zhmotnily“ v mnoha opatřeních. Soudím, že prostředky vložené státem do obnovy ústavu v Praze-Podbabě se i přes existující rizika vyplátí.

Jste příspěvková organizace. Jak jste financováni?

Již 11. rok si musíme na obnovu majetku „vydělat“. Průběžné financování pochází až ze 70 % ze zdrojů na výzkum a vývoj. V roce 2002 byly ukončeny kupř. velké výzkumné projekty Labe, Odry a Moravy, financované z účelových prostředků. V roce 2003 byly obnoveny v rámci nové etapy řešení na další roky. Klíčovým obdobím pro institucionální financování ústavu bude přelom let 2004 a 2005. V tomto roce končí víceleté výzkumné záměry započaté v polovině 90. let a v příštím by měl startovat výzkum v oblasti hydrosféry a odpadů na dalších sedm roků. Zejména v oblasti vod tyto záměry souvisí s implementací evropské legislativy, mj. Rámcové směrnice o vodách, ale rovněž naznačují kontinuitu ve specializaci VÚV po vstupu do Evropské unie.

Jak by tato specializace měla vypadat?

Pro český region, ze kterého všechny hlavní toky odtékají, se mezi hydrology ujalo označení „střecha Evropy“. Mimořádně tento poznatek najdeme již v prvních větách Kosmovy kroniky. Staletí na této skutečnosti nic nezměnila, pouze snad potvrdila, jak je výzkum u nás pramenících řek s vějířovitým povodím pro nás i pro celou Evropu důležitý. Zhruba řečeno, nejlepší specializací bude pokračovat v tom, co dobře umíme, máme zde poznatky a výsledky respektované a přejímané mnoha zeměmi EU. Je zde však něco nového, co bychom se měli snažit

„prodat“: naše výsledky z průzkumu povodní. Disponujeme ucelenými výsledky z let 1997 a 2002. Máme předpoklady posílit pozici mezi odborníky na povodně a jevy s tím související. Vzhledem k některým prognózám vývoje klimatu jsem přesvědčen, že cena těchto poznatků bude v EU narůstat.

Specializaci VÚV však nelze postavit na několika oborech. Plníme množství dílčích a každodenních úkolů pro ústřední státní správu, pro regiony i místní samosprávu. Jejich utlumení nebo zrušení by se mohlo projevit nedostatkem jednotných a spolehlivých dat. Viděno „přes peníze“ lze v rámci EU očekávat i náměty zřizovatele k útlumu některých specializací. Je to složité rozhodování, protože obor se vytváří mnoho let – od specializace ve studiu, až po praktické zakotvení v instituci. Na rozdíl od přírodních jevů, kupř. povodní, které musíme být připraveni analyzovat okamžitě.

Jsou zde tendence některé činnosti omezit?

Celková kapacita resortu – od ústřední úrovně přes výzkumné a servisní zázemí až k dílčím prvkům správy – nemůže být neměnná. Vyvíjejí se přístupy k životnímu prostředí a řadu zásad přejímáme vstupem do EU. Omezení některých činností u konkrétní organizace je jen jednou z mnoha možností, jak na vývoj reagovat. Myslím, že prvotní v tomto velmi složitém rozhodování o změnách je představa o celkové kapacitě resortu. Druhotné je, jak bude organizována. Na dalších místech je požadavek na úspory veřejných zdrojů, komunikaci s jinými institucemi i v rámci EU atp.

Pro uspořádání názorů, bez ohledu na aktuálnost takového kroku, může v ústavu posloužit diskuze o transformaci ústavu na veřejnou výzkumnou instituci. A tady je jeden velký problém, protože náš ústav stejně jako mnoho původních státních ústavů byl založen proto, aby dělal výzkum a současně aby poskytoval veřejnou službu pro státní správu. Jestliže bychom se měli transformovat podle návrhu zákona o veřejných výzkumných institucích, znamenalo by to, že bychom museli dát do popředí výzkum, zatímco vše ostatní by byla „další, doplňková činnost“. To zřizovatel, ale i další složky státní správy patrně těžko připustí, protože naše péče o data či sledování vodních toků je činnost stejně tak základní jako výzkum. To je jeden aspekt. Druhý aspekt byl již zmíněn: jak bude fungovat národní státní správa po vstupu do EU a jak bude organizováno odborné a výzkumné zázemí celého resortu. Transformace by měl být proces od něčeho k něčemu jinému, co bude lepší, úspornější, modernější. Ale je důležité, abychom po cestě něco nepoztráceli. Kupř. rozdělení na část, která je výzkumná a která není výzkumná, by byl dlouhodobý proces. Lidé ve výzkumu jsou schopni promítnout své výsledky do přípravy určitých pasáží legislativy a dovedou i některé její prvky připravit – např. seznamy vodních útvarů, vymezení citlivých oblastí apod. Toto propojení praktického přístupu s uplatněním poznatků je podle mě velmi šťastné a i velmi úsporné – jeden člověk totiž dělá práci, na kterou bychom jinak potřebovali dva.

Kdyby nyní vypukla povodeň stejného rozsahu jako před rokem a půl, tak už na ni budete připraveni jako ústav lépe?

Povodeň 2002 ukázala, že po zkušenostech z Moravy v roce 1997 se jenom málo uvažovalo o tom, že by k podobné události mohlo dojít brzy a jinde. Areál VÚV vznikl postupně. První části byly postaveny u nově vybudovaného plavebního kanálu u vody zejména proto, že tady byl tárovací žlab, a jeho činnosti byly přímo závislé na jeho poloze. I v období rozšiřování v 30. letech byl ústav koncipován na to, aby odolal povodni. To se ostatně potvrdilo. Ze staveb povodeň poškodila nebo i zničila pouze ty, které byly všelijak přistavěny, nebo sloužily jako provizorium.

Klíčem protipovodňové ochrany ústavu nebyla nikdy jeho poloha, ale dislokace techniky a evakuace materiálu i osob. V tomto smyslu dnes existují trvalá i operativní opatření v reakci na extrémní povodeň. Mezi příčiny škod v roce 2002 patřilo i to, že se některá drahá zařízení v průběhu času instalovala prostě tam, kde bylo zrovna místo, nebo kde se to obvykle dělalo v jiných institucích. Např. telefonní ústředna byla v přízemí u vchodu. Vzhledem k rozsahu a časovému průběhu povodně pak bylo nemyslitelné tato zařízení evakuovat, nebo nebyla evakuována dost vysoko. To ostatně potkalo řadu státních institucí (kupř. MZe nebo MDS).

Co proběhlo bez závad a zůstává v platnosti, je trochu opomíjená oblast ochrany životního prostředí. Zapomíná se, že na mnoha místech ústavu „pod čarou ponoru“ se nacházely v laboratořích a provozech chemické látky, které by mohly být škodlivé. K jejich úniku nedošlo.

Při obnově se s tím, že se extrémní povodeň může opakovat, počítalo?

Ano. Základní principy zůstávají: areál bude zaplaven, ochrana spočívá v umístění a evakuaci. Při každém rozhodnutí jsme vážili, jestli máme jiné prostory, které by byly vodou méně ohrožené, a to úměrně k hodnotám, které chceme chránit. Kupř. dnes je ústředna a sál s počítačovými servery ve druhém patře, knihovna ve 4. podlaží atp. Kdyby dnes přišla podobná povodeň, byl by objem chráněných hodnot výrazně vyšší, rozsah nutných přesunů a škody výrazně nižší. Jednak proto, že jsme cenná zařízení umístili z dosahu povodně, a za druhé při úpravě potenciálně ohrožených prostor jsme se snažili, aby tam voda udělala co nejmenší škody. Za třetí máme velice draho a těžce získané zkušenosti s evakuací zařízení a s tím, jak organizovat akce, které by mohly škody snížit. Některá řešení byla po povodni zcela přehodnocena. Kupř. nová budova pro centrum hospodaření s odpady a laboratoře bude stát na betonových pilotech a její přízemí bude zcela zaplavitelné.

Mohl byste vypíchnout nejdůležitější závěry Projektu vyhodnocení povodně, který jste jako ústav koordinovali (nejdůležitější výsledky jsou v tomto čísle na str. 17 – 23)?

Skutečná povodeň v roce 2002 i samotný projekt jejího vyhodnocení se poslední roky prolíná celým

ústavem. V nadsázce bylo možno říci: povodně jsou naše práce. V Projektu vyhodnocení povodně jsme získali profesionálně udělanou a nejlepší možnou informaci o tom, co se tu v srpnu 2002 vlastně stalo. Zda se nám peníze vložené do zprávy vyplatí nebo ne, bude hodně záležet na tom, jak budou tyto poznatky využity na místech, kde se bude rozhodovat, kde se budou koncipovat určitá opatření apod.

Kromě zprávy samotné je důležité poznání o struktuře popisu povodně, počínaje hydrologickými parametry a konče sociálně-ekonomickými dopady a souvislostmi. Pro nás jako VÚV je klíčové to, že vznikl datový sklad informací, který umožní strukturovaně uložit a postupně i doplňovat data, která budou přístupná a využitelná pro další rozhodování – koncipování technických i netechnických opatření, zda třeba změnit územní plán, zda povolovat stavby v záplavovém území. Autentické poznatky z povodně v rozsahu pětisetleté a v některých lokalitách tisícileté vody bychom nijak nemohli nasimulovat.

Nabízí se i otázka, která má více charakter politického než technického rozhodnutí: na jak vysokou vodu se vlastně chránit. V rámci výsledků lze najít odpověď i na otázku, co z existujících, popř. plánovaných objektů či zařízení bude zaplaveno při různých n-letých vodách. Náklady na ochranu na víceletou vodu totiž stoupají po křivce, která není lineární, spíše se blíží exponenciále. Povodňová opatření proto musí být komplexní. A patří k nim jak dlouhodobá netechnická „soft“ opatření, jako je změna odtokového režimu v krajině, který ovlivňuje zalesnění, způsob hospodaření v krajině a podobně, které preferuje resort životního prostředí, tak i technická opatření v oblasti vodních staveb a jejich obsluhy.

Ceny nemovitostí v záplavových zónách teď zase začínají prudce růst, jako by lidé byli nepoučitelní, během roku a půl na vše zapomněli a doufají, že je dokonalá technická opatření proti vodě ochrání. Rozmáhá se myšlení „my tu máme majetky, tak nějak zajistíte, abychom tady žádné povodně neměli...“

Mně to také tak připadá. Technická opatření samozřejmě mají svoji váhu, ale i svoje omezení. V praxi by mělo jít o kombinaci technických i netechnických opatření: Kdybychom si představili křivku mezi rozsahem povodně a efektivností opatření, pak netechnická opatření budou samozřejmě nejefektivnější při menších povodňových stavech, které se ale opakují častěji. Při extrémních stavech se už ale dostáváme i za možnosti technických opatření. To je jedno z vyústění projektu „Povodně“ – jaká koncepční opatření zvolit v rámci protipovodňové ochrany. Přál bych si, aby výsledek byl kombinací všech dostupných možností.

Je tady ale i druhé vyústění projektu. To jsou přímé podklady pro organizování opatření v průběhu povodňových epizod. Pokud Váš „cenový indikátor“ svědčí o ztrátě paměti, myslím, že mezi odborníky toto neplatí. Kupř. prostředky Evropské investiční banky jsou čerpány jak na odstraňování povodňových škod, tak i na preventivní programy. Termínováním úkolem pro správce povodí je rovněž přehodno-

cení manipulačních řádů vodních děl. Ani na místní úrovni by neměla působit hojivá funkce času, kdy se zapomíná selektivně na to ošklivé. Starostové by měli přesně vědět, kde mají rozlivovou čáru, aby nebyli závislí na pamětnících. Dnes po vyhodnocení lze určit s velkou přesností, kam a jakým způsobem se voda bude rozlévat při eventuální další povodni.

Do r. 2010 musí mít čistírny odpadních vod všechny obce nad 2000 EO. Ovlivní to významně kvalitu vody v našich řekách?

Kvalita povrchových vod patří k nejsložitějším požadavkům v souvislosti se vstupem ČR do EU. Přechodné období do zmiňovaného roku 2010 platí pro kanalizace a ČOV pro sídla nad 2000 EO včetně intenzifikace (odstraňování dusíku a fosforu) v sídlech nad 10 000 EO. Odkanalizování – mimochodem ČR je se 77,4 % obyvatel napojených na kanalizaci nad průměrem OECD (62 %) – a ČOV jsou základním technickým předpokladem, abychom s čistotou vod mohli něco dělat. Za posledních deset let se u nás situace v čistotě vod zásadním způsobem zlepšila. Došlo k výrazné eliminaci V. třídy jakosti vod (silně znečištěná) na hlavních i vedlejších tocích. V období 2001 – 2002 došlo na delších úsecích k posunu až na úroveň II. (tj. znečištěná voda). Jde o výsledek kombinace opatření od masivního stavění čistíren odpadních vod, přes jejich intenzifikaci a napojení zdrojů znečištění na modernizovanou nebo zcela novou kanalizaci. Omezilo se vypouštění vysoce znečištěných průmyslových odpadních vod a svůj podíl má i snížení chemizace zemědělství.

K nepříznivému výkyvu, který je však snadno vysvětlitelný, došlo v roce 2002. V důsledku poškození povodní nebylo několik největších ČOV (Praha, České Budějovice, Písek) po dobu několika měsíců funkčních, desítky dalších pracovaly pouze částečně. To vedlo k zvýšení znečištění v povodích zasažených povodní ve většině ukazatelů. Koncem roku 2002 byl již provoz obnoven.

Principy vodní politiky, která tvoří rámec opatření i cílů EU, rozšiřují pohled na kvalitu vod. Nyní klademe důraz na povrchovou vodu jako na surovinu pro výrobu pitné vody, protože většina pitné vody u nás pochází z povrchových zdrojů, a na průmyslovou surovinu. Perspektivně nás zajímá i ekologická kvalita vody, tedy vliv vody jako složky životního prostředí na rozvoj a obnovu ekosystémů. A nejde jen o povrchovou vodu, ale i o podzemní.

Hodně ale bude záležet i na tom, jak budeme využívat vodní toky a zdroje nejenom k výrobě pitné vody, při vypouštění odpadních vod, ale i při dalších činnostech. Významně zde mohou zasáhnout kupř. nově nastupující odvětví jako je turistika apod. Sugestivním a zároveň diskutabilním případem je třeba Lipenská přehrada. Její masivní využívání pro turistiku vede k tomu, že roste frekvence i rozsah „vodního květu“ – eutrofizace. To má nepříznivé estetické i hygienické dopady a snižuje rekreační potenciál oblasti. Přitom v povodí jsou všude u bodových zdrojů čistírny odpadních vod. Jak je možné, že právě v období dobudování čistíren a jejich intenzifikace se kvalita vody zhoršila? Individuální rekreační objekty

s nemoderními způsoby odkanalizování nebo bez odkanalizování se dříve využívaly na čtrnáctidenní prázdninový pobyt rodiny majitele, zatímco dnes jsou využívány „na tři směny“ po celou sezónu. V kombinaci s mělkým charakterem nádrže a klimatickými podmínkami je neblahý výsledek téměř zaručen.

Čistírny jsou technickým nástrojem k tomu, abychom pro čistotu vod udělali co nejvíce. Odhady nákladů na jejich důsledné dobudování a dovybavení jsou stále v miliardách korun. Nejde pouze o to je postavit, ale také účinně provozovat. Tyto náklady jsou nezbytné pro zajištění rozvoje měst a obcí, parametry jsou kontrolovány ČIŽP a jejich překračování po uplynutí přechodného období bude ze strany EU ostře sankcionováno.

Postavení ČR je v této oblasti velmi citlivé. Opatření zde mají a budou mít vliv v celé střední Evropě. Tím, že se dostaneme na vyšší úroveň čištění odpadních vod, mohou narůstat vlivy jiných faktorů, které mají na kvalitu vody dopad. Ukazuje se, že vliv tzv. bodových zdrojů znečištění na kvalitu vody se úměrně s opatřeními snižuje a roste význam tzv. plošného znečištění.

Třeba zemědělství?

Určitě zde je přímá souvislost. Opatření k snížení tohoto typu znečištění je mj. i vymezení tzv. zranitelných oblastí, ve kterých se upravují způsoby zemědělské výroby. Jsou ale také další zvláštní druhy znečištění, jejichž význam z různých důvodů roste. Je to např. problém starých zátěží. V přípravě na implementaci evropské legislativy jsme udělali v životním prostředí inventuru problémů podle zkušeností zemí Evropské unie. Jenže jsme tak trochu zapomněli, že Evropské unie nemá tak masivní problémy starých zátěží jako má Česká republika a možná i další vstupující země. Ne že bychom je přehlíželi. Všichni jsme ale dobře spali, s tím, že u každého privatizačního projektu byla tzv. ekologická doložka a za škody na životním prostředí ručila Česká republika, resp. Fond národního majetku, až do výše výnosu z privatizace. Nicméně výnosy z privatizace se rozplynuly a staré zátěže tu zůstaly. Myslím, že staré zátěže se mohou podepsat i na kvalitě vod. A my na VÚV pocítujeme jak v Praze, tak i na pobočce v Ostravě zvýšený zájem o komplexní posuzování kvality vod. Kupř. hydrogeologové, kteří se na to dovedou komplexně podívat, nacházejí čím dál větší uplatnění. A je zde i přirozená návaznost na výzkum odpadů.

V květnu budete slavit 85. výročí vzniku ústavu. Co připravujete?

Chceme si připomenout, že v roce 1919 byl založen Státní ústav hydrologický, jehož jsme přímými pokračovateli. Připravujeme Den otevřených dveří a určité zamyšlení nad proměnami naší práce za uplynulý čas. Doufám, že najdeme své příznivce i mezi čtenáři Zpravodaje.

Děkuji za rozhovor.

27. 2. 2004

Parlament nevydal řeky do rukou lodních dopravců

Parlament ČR schválil 20. února 2004 senátní návrh zákona o vnitrozemské plavbě. To znamená, že Vltava a Labe nebudou vyňaty z působnosti zákona o ochraně přírody a krajiny, jak navrhoval poslanec ČSSD Jaromír Schling. Poslanci podpořili senátní návrh drtivým poměrem hlasů – 140 : 7. Postoj Sněmovny zřejmě do značné míry ovlivnil dopis Evropské komise, která upozorňovala na rozpor původního Schlingova návrhu s evropskými směrnici.

Schválením senátního návrhu ušetřili poslanci Českou republiku rizika vysokých finančních postihů ze strany Evropské unie. V zákoně však stále zůstalo ustanovení, že rozvoj vltavské a labské vodní cesty je ve veřejném zájmu. „Poslanci tak vylepšili pozici pro lobby vodních dopravců při rozhodování o tom, který veřejný zájem v případě vodních děl převažuje. Zda je to zájem

lodní dopravy či zájem ochrany vzácných přírodních hodnot,“ uvedl předseda Arniky Ing. Vlastimil Karlík.

O tom, který z těchto dvou veřejných zájmů je pro Českou republiku důležitější, rozhodne vláda na začátku dubna. Stanovisko vlády se bude opírat o vyjádření komise odborných náměstků ministrů, která má celou věc posoudit.

Porovnání veřejného zájmu je důležité kvůli udělení výjimky pro stavbu vodních děl. Tu již jednou odmítlo Ministerstvo životního prostředí vydat, protože zásah do koryta Labe v místech chráněné krajinné oblasti by znamenal příliš velké poškození prostředí a likvidaci cenných ekosystémů. Lobbyisté lodních dopravců se snažili výjimku obejít právě zrušením platnosti zákona o ochraně přírody a krajiny.

(z tiskové zprávy Sdružení Arnika)

Tvář naší země - krajina domova

Pod tímto názvem se 23. – 25. listopadu 2004 uskuteční již 3. ročník prestižní multioborové konference pořádané Společností pro krajinu a Českou komorou architektů z podnětu Václava Havla a pod záštitou předsedy Senátu Parlamentu ČR Petra Pitharta. Tématem letošního ročníku je Česká krajina v Evropské unii.

Konference se zaměří na otázky spojené s integrací naší země i její krajiny do sjednoceného prostoru Evropy. Soustředí se na perspektivy ochrany a využívání krajiny, očekávaná zlepšení i ohrožení, spojená se vstupem ČR do EU. Zachytí patrně i první praktické zkušenosti s vlivy na krajinu vyplývající z tohoto aktu.

Téma konference pojednají čtyři bloky: Zemědělství a venkov – klíč k budoucnosti evropské krajiny, Trendy urbanizace evropského prostoru, Identifikace s místem a krajinou jako základ Evropy regionů a Naše krajina jako součást kulturního prostoru Evropy.

Ministr životního prostředí Libor Ambrozek ke konferenci řekl: „Jsem velmi rád, že i letos se bude konference konat v prostorách naší resortní organizace, ve Výzkumném ústavu krajinného a okrasného zahradnictví v Průhoních, a že Ministerstvo životního prostředí skrze Státní fond životního prostředí bude významným sponzorem, protože konference *Tvář naší země – krajina domova* dokázala od svého počátku spojit obrovské množství lidí, kteří se v krajině pohybují a kteří k ní mají co říct. Myslím si, že to je jedno z prvních míst, kde došlo k tak masivnímu setkání lidí z resortu vzdělání, teoretických znalostí i lidí, kteří péči o krajinu hospodařením v ní prakticky uskutečňují. Právě takovým setkáním dochází k vzájemnému obohacování.“

Ministr zdůraznil, že od minulé konference, která se konala v říjnu roku 2002, se podařilo řadu věcí uskutečnit. Především Poslanecká sněmovna i Senát schválily Evropskou úmluvu o krajině, která po ratifikaci prezidentem vstoupí pro Českou republiku v platnost. „Evropská úmluva o krajině je v duchu konference, kterou chceme pořádat. Je o výměně

informací, o výměně zkušeností i o společné ochraně tohoto evropského prostoru,“ připomněl Ambrozek.

„Podařilo se také posílit krajinotvorné programy, které jsou jedním z důležitých témat konference a které začaly za ministrování Ivana Dejmala. Program výstavby malých kanalizací přechází do péče krajů. Doufám, že kraje tuto roli dokáží využít a že prostředky skutečně budou všechny investovány do venkova a do krajiny. Podařilo se nám udržet všechny prostředky, které jsme na ministerstvu měli, takže můžeme rozšířit svou podporu právě revitalizacím, obnově přirozených vodních toků a péči o krajinu,“ řekl dále ministr.

Uvedl, že MŽP zpracovalo poměrně rozsáhlý materiál k problematice přednostního využití tzv. brownfields (tzn. stávajících opuštěných průmyslových areálů a průmyslové krajiny) s cílem omezit zastavování volné krajiny (viz minulé číslo Zpravodaje). Při efektivním využívání starých průmyslových areálů hodlá MŽP efektivně spolupracovat i s dalšími resorty.

Předseda Senátu Petr Pithart zdůraznil, že evropská krajina má vysokou kulturní hodnotu, což je ve světě spíše výjimkou. „Věřím, že Evropa najde způsob, jak toto své bohatství udržet a prohloubit. Věřím, že pochopí, že v ní jde více o krajinu a méně o produkci.“

Ivan Dejmal, předseda Společnosti pro krajinu, upozorňuje, že v EU by měla jít postupně většina dotací místo na podporu produkce na rozvoj venkova a údržbu krajiny. Při zemědělské produkci půjde především o podporu pracovně náročnějších forem ekologického hospodaření a dále o využití biomasy jako obnovitelného zdroje energie.

Jana Plamínková

Bližší informace www.prokrajinu.cz

Česká republika bude snižovat emise skleníkových plynů

Snížení emisí hlavního skleníkového plynu oxidu uhličitého na obyvatele do roku 2020 o 30 % v porovnání s rokem 2000 – to je nejdůležitější cíl **Národního programu na zmírnění dopadů změny klimatu**, který schválila 4. března vláda. Celkové emise skleníkových plynů na obyvatele jsou v České republice totiž přibližně o 1/3 vyšší než v členských státech Evropské unie a v přepočtu na jednotku HDP jsou více než dvojnásobné. Skleníkové plyny významně přispívají právě ke klimatickým změnám.

Pro snížení emisí skleníkových plynů je třeba především snížit energetickou náročnost v oblasti výroby, distribuce a konečné spotřeby energie na úroveň 60 % až 70 % současné spotřeby primárních energetických zdrojů v roce 2030, zavést ekologickou daňovou reformu, zvýšit podíl obnovitelných zdrojů energie na 20 % v roce 2030, zvýšit podíl používání biopaliv na 5,75 % v roce 2010 a dosáhnout podílu 20% používání všech alternativních paliv v dopravě v roce 2020.

(z materiálů tiskového oddělení MŽP)

Zastavení programu na plošné plynofikace obcí

Státní fond životního prostředí ČR zastavil program týkající se plošné plynofikace obcí. Tento krok byl učiněn z několika důvodů. Nejzávažnějším problémem byl fakt, že vzhledem ke zvyšující se ceně plynu nemá tolik obyvatel zájem se k obecnímu plynovodu připojovat, a tím obce neplní smluvní závazky, ke kterým se Fondu zavázaly. Další důvod je, že mnoho hustě osídlených obcí již plyn zavedený má a u obcí s menší hustotou obyvatel je plynofikace příliš finančně náročná.

Ročně SFŽP do plynofikace průměrně investoval 1 miliardu korun. Tyto prostředky budou samozřejmě použity na jiné ekologické projekty, a to zejména na podporu obnovitelných zdrojů energie a na ochranu vod, což je vzhledem k tvrdému závazku České republiky vůči Evropské unii naší prioritou.

Rada obcí požádala o podporu ze Státního fondu životního prostředí (SFŽP) na plynofikaci obcí a změnu vytápění z tuhých paliv na plyn. Obce podle smlouvy vybudovaly veřejnou část rozvodů, nedaří se jim však doložit požadované počty soukromých připojení k obecnímu plynovodu. Tyto problémy byly způsobeny skokovým zvýšením ceny plynu. Státní fond životního prostředí ve snaze uzavřít jednotlivé podporované akce s přihlédnutím k situaci, do níž se řada

obcí dostala, bude v řešení problematických akcí na plynofikace obcí postupovat následujícím způsobem:

1. Obcím, které měly svůj závazek vůči SFŽP zajišťovat do konce roku 1999 a dosud se jim to nepodařilo, nevyplatí Fond 10 % z částky z přiznané dotace – tato částka tvoří tzv. pozastávku, kterou SFŽP uvolňuje až po bezproblémovém závěrečném vyhodnocení akce. Tato pozastávka se nevyplácí v případech, kdy příjemce podpory ne zcela naplní smluvní podmínky.

2. U ostatních projektů, kde obce dosud neprokázaly, že splnily ekologické efekty (např. nedostatečným počtem připojek k odběru plynu) bude SFŽP trvat na dosažení nejméně 50 % smluvně stanovených ekologických efektů. V případě, že obce splní tuto minimální podmínku, bude se jednat o strhávání z přiznané dotace pouze v rámci 10% pozastávky (viz bod 1). V úvahu připadá i uzavření dodatku ke smlouvě s poskytnutím roční lhůty ke splnění smluvního závazku tam, kde tento odklad nebyl dosud poskytnut.

Pokud ovšem obce nesplní podmínku dosažení min. 50% ekologických efektů (počtu požadovaných připojek), bude to posuzováno jako závažné porušení smluv a SFŽP bude odstupovat od uzavřených smluv a požadovat navrácení celé poskytnuté dotace.

(tisková zpráva SFŽP)

Natura 2000 i v České republice

Poslanecká sněmovna schválila dne 2. března 2004 novelu zákona o ochraně přírody, která umožní, aby i v České republice platila evropská pravidla ochrany přírody – takzvaná soustava Natura 2000. „Jsem rád, že sněmovna umožnila, abychom dostáli svým závazkům vůči Evropské unii a mohli účinně chránit místa, která jsou unikátní z celoevropského pohledu. Některé pozměňovací návrhy ovšem podstatně zkomplikují práci doma,“ komentuje závěrečné hlasování ministr životního prostředí Libor Ambrozek.

Ochranný režim v mnoha územích soustavy Natura 2000 bude méně přísný než v současných chráněných územích. Na všech územích bude stát podporovat takové činnosti a způsoby hospodaření, které přispívají k zachování stávajících přírodních podmínek. Pokud přece jen bude majitel v hospodaření

omezen, budou mu vypláceny kompenzace. Do května by v České republice mělo vzniknout 41 oblastí ochrany ptactva a Evropské komisi odeslán národní seznam stanovišť – na jejich vyhlášení je pak ještě šest let času.

Komplikaci znamenají některé přijaté pozměňovací návrhy. Například podle návrhu poslance Aubrechtů bude výjimky podle paragrafu 43 zákona o ochraně přírody a krajiny udělovat vláda. Doposud tak činilo ministerstvo životního prostředí či kraje. Jiný pozměňovací návrh zase velmi komplikovaně upravuje podmínky pro chov živočichů v zajetí.

(z materiálů tiskového oddělení MŽP)

Přehled hlasování najdete na:
<http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=35093&o=4>

Natura 2000: Evropská komise uplatňuje právní postihy

Evropská komise podniká právní kroky proti osmi členským státům, které porušují evropská pravidla ochrany přírody – takzvanou soustavu Natura 2000. Belgie, Lucembursko a Itálie mají vyhovět dřívějším rozsudkům Evropského soudního dvora, jinak jim hrozí značné pokuty. Velká Británie, Španělsko, Irsko, Rakousko a Řecko mohou být k Evropskému soudnímu dvoru předvolány. Podobný postih čeká i Českou republiku, pokud nebude evropská pravidla ochrany přírody respektovat.

Komisařka pro životní prostředí Margot Wallström komentuje rozhodnutí: „Členské státy se zavázaly zastavit úbytek biodiverzity v EU do roku 2010. Pokud má být tento cíl naplněn, musí členské státy posílit svoji národní legislativu a zlepšit ochranu přírody v praxi. Lidstvo představuje největší hrozbu pro biologickou rozmanitost. Prostřednictvím našich činností přispíváme k úbytku stanovišť a druhů. Naše nejvýznamnější směrnice na ochranu přírody jsou tu proto, aby zastavily tento trend. To bude platit ale pouze v případě, pokud budou správně a beze zbytku naplňovány všemi členskými státy.“

Případy pro Evropský soudní dvůr

Evropský soudní dvůr rozhodl 27. února 2003, že **Belgie** nerespektovala požadavky směrnice o ptácích pro volně žijící ptáky v ptačí oblasti (SPA) v oblasti Flander (případ C-415/01). Protože Belgie dosud neinformovala Komisi, jak hodlá rozsudek naplnit, zaslala jí Komise oficiálně první písemné varování, aby rozsudku vyhověla. Pokud tak neučiní, může být Belgii uložena pokuta pro neplnění směrnic.

Co se týče **Lucemburska**, rozhodl Evropský soudní dvůr 13. února 2003, že legislativa naplňující směrnici o stanovištích v Lucembursku byla nedostatečná v několika důležitých ohledech (případ C-75/01). Protože tyto nedostatky nebyly stále odstraněny, zaslala Komise Lucembursku závěrečné písemné varování, aby vyhovělo rozhodnutí Soudního dvora. Pokud tak Lucembursko neučiní, mohou mu být uloženy značné pokuty.

V případě **Itálie** Evropský soudní dvůr rozhodl 20. března 2003, že země nesplnila své povinnosti podle směrnice o ptácích tím, že nevyhlásila velký počet lokalit pro druhy z přílohy I směrnice a pro další pravidelně se vyskytující stěhovavé druhy jako ptačí oblasti. Protože nebyly dosud tyto nedostatky odstraněny, zaslala Komise Itálii první písemné varování, aby naplnila rozhodnutí soudu. Pokud tak Itálie neučiní, může jí být rovněž uložena značná pokuta.

Varování komise

Komise také zaslala Itálii závěrečné písemné varování, které následovalo po vyšetřování stížnosti týkající se čerpání vody z jezera Trasimeno, v oblasti Umbrie, pro zemědělské a pitné účely. Přijatá opat-

ření sice zpomalila pokles vodní hladiny, ale italské úřady nepodaly žádné informace o časovém harmonogramu dalších nápravných opatření ani o financování dalších opatření ke zlepšení kritické situace.

Závěrečné písemné varování Komise zaslala rovněž **Velké Británii**, protože její legislativa naplňující směrnice o stanovištích a směrnice o ptácích není

dostatečně přísná v obchodování s volně žijícími ptáky a ostatními druhy. Velká Británie přislíbila přijetí nových právních předpisů, ale Komise zatím žádné neobdržela.

Španělsko se Komise rozhodla předvolat před Soudní dvůr, protože španělské zákony umožňují používání nevýběrových prostředků k odchytu a usmrcování živočichů, např. ok na regulaci lišek.

Komise je znepokojena, že jsou odchyťovány také jiné druhy živočichů přísně chráněné směrnicí o stanovištích, např. rys pardálový.

Komise se rozhodla předvolat rovněž **Irsko** k Evropskému soudnímu dvoru pro porušení směrnice o ptácích z důvodu nedostatečného počtu navržených ptačích oblastí, a dále **Rakousko** kvůli projektu na výstavbu silniční komunikace v ptačí oblasti „Lauteracher Ried“. Při vyšetřování stížnosti Komise zjistila, že rakouské úřady nesprávně určily hranice této ptačí oblasti.

Předvolá též **Řecko** pro zanedbání ochrany laguny Messolonghi-Aitolikon v oblasti Aitolokarnanie. Tento mokřad má mezinárodní význam jako lokalita pro volně žijící ptáky. Dosud nebyl vytvořen vhodný právní rámec pro zajištění účinné ochrany laguny.

Komise též zaslala Řecku závěrečné písemné varování pro nedostatečné zajištění ochrany další mezinárodně významné mokřadní lokality, jezera Koronia v oblasti Soluně.

Řecko též obdrželo závěrečné písemné varování kvůli nezajištění dostatečné ochrany vzácné zmije Vipera schweizeri.

Aktuální statistiku porušení právních předpisů EU naleznete na:

http://europa.eu.int/comm/secretariat_general/sgb/droit_com/index_en.htm#infractions

(z materiálů tiskového oddělení MŽP)

Koncepce směřování České republiky v rámci EU na léta 2004 – 2013

Česká republika připravila ke vstupu do EU „Koncepci směřování České republiky v rámci Evropské unie na léta 2004 – 2013“. Hlavním cílem Koncepce je definovat směry působení a činnosti ČR v EU v období 2004 – 2013 tak, aby od počátku svého členství postupovala při prosazování svých zájmů systematicky, uceleně a efektivně. Základní prioritní oblasti jsou: **udržitelný rozvoj, soudržnost, svoboda a bezpečnost občanů, vnější bezpečnost a spolupráce a rozmanitost. Priority jsou rozděleny do dvou skupin – horizontální a sektorové.**

V rámci sektorových priorit v oblasti životního prostředí bude ČR prosazovat: 1) ochranu klimatického systému Země a ovzduší, 2) ochranu krajiny, vod, půdy a nerostného bohatství, 3) komplexní management chemických látek a přípravků a 4) udržitelnou spotřebu a výrobu. Koncepce bude průběžně aktualizovaná vždy s novým předsednictvím EU.

Popis priorit v oblasti životního prostředí

I. priorita: OCHRANA KLIMATICKÉHO SYSTÉMU ZEMĚ A OVZDUŠÍ

ČR bude podporovat aktivity EU v oblasti snižování emisí skleníkových plynů (oxid uhličitý, metan, oxid dusný, částečně a zcela fluorované uhlovodíky, fluorid sírový) a ostatních škodlivin (SO₂, TZL, VOC, NO_x a NH₃), zmírnění dopadů změny klimatu, snížení energetické a materiálové náročnosti tvorby HDP, zlepšení zdravotního stavu obyvatelstva a ekosystémů.

Odůvodnění: ČR bude v rámci svého působení v EU podporovat aktivity vedoucí k ochraně klimatického systému Země a ovzduší, neboť globální oteplování a znečišťování ovzduší s sebou přináší řadu negativních projevů v oblasti životního prostředí a fungování ekosystémů, včetně dopadů na oblasti, jako jsou vodní režim, zemědělství, lesní hospodářství a zvyšování hladin moří a oceánů, stejně jako projevů acidifikace, eutrofizace a tvorby přízemního ozónu. ČR vnímá tento problém jako důležitý a chce aktivně přispět k jeho řešení.

Priorita navazuje na článek 38 Implementačního plánu přijatého na Světovém summitu o udržitelném rozvoji v září 2002, který potvrzuje cíl stabilizovat koncentrace skleníkových plynů na úrovni, která by zabránila nebezpečným antropogenním vlivům na klimatický systém, a definuje úkoly k dosažení tohoto cíle (tj. především naplnění závazků vyplývajících z Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu). Dále umožní splnění klíčových směrnic ES v oblasti kvality ovzduší, tj. rámcové směrnice ke kvalitě ovzduší a směrnice o národních emisních stopech.

Navazující a doprovodné cíle: Související prioritou je vytvoření komplexního systému **podpory využití obnovitelných zdrojů energie** (tj. energie biomasy, přímého slunečního záření, energie vody, energie prostředí a větru).

Klíčovými doprovodnými cíli jsou: schválení „Národního programu na zmírnění dopadů změny kli-

matu v ČR“ a „Integrovaného programu snížení emisí a zlepšení kvality ovzduší“, naplňování cílů Kjótského protokolu a příprava na období po roce 2012 (post-Kjóto) a po roce 2010 (post-NECD), implementace systému obchodování s povolenkami emisí skleníkových plynů (od 1.1. 2005), zvyšování podílu energie produkované z obnovitelných zdrojů, **podpora zavádění environmentálních technologií** do průmyslu (ENAP – Akční plán EU na podporu environmentálních technologií), podpora efektivnějších a čistších forem dopravy, vypracování společné strategie ke **snížení emisí skleníkových plynů** a klasických znečišťujících látek s ohledem na synergii vlivů klimatických změn a znečištění ovzduší.

Dosavadní vývoj v EU: V roce 2000 byl založen Evropský program ke změně klimatu (European Climate Change Programme), který navrhuje opatření pro snížení emisí skleníkových plynů v energetickém sektoru, v průmyslu, dopravě, nakládání s odpady atd. Ochrana klimatického systému Země je jednou ze čtyř priorit 6. Akčního programu ES pro životní prostředí, který byl schválen v roce 2002. ES přistoupilo ke Kjótskému protokolu 31. 5. 2002 (ČR 15. 11. 2001). V souvislosti s ochranou klimatu bylo v EU přijato rozhodnutí 1993/389/EHS a 1999/296/ES pro mechanismy monitorování CO₂ a dalších skleníkových plynů. 2. 7. 2003 byla schválena směrnice k zavedení systému obchodování s povolenkami emisí skleníkových plynů na úrovni podniků v rámci ES. V současné době je v EU připravována nová legislativa pro mechanismy monitorování skleníkových plynů, pro implementaci a projektové mechanismy Kjótského protokolu.

Ze 6. Akčního programu ES pro životní prostředí vychází i sdělení Komise k programu „Clean Air for Europe“ 2001/245 navrhuující integrovaný přístup ke znečištění ovzduší, kde prioritami jsou omezení emisí TZL, ozónu a oxidu dusičitého. Předmětem integrované strategie je i přeshraniční přenos znečištění.

Dosavadní pozice ČR: ČR si uvědomuje význam ochrany ovzduší a klimatického systému Země v jeho globálních souvislostech. V roce 1994 byl založen Národní klimatický program ČR zaměřený na výzkum dopadů klimatické změny na základní sektory hospodářství. V roce 1999 byla vládním usnesením č. 480 schválena Strategie ochrany klimatického systému Země v České republice. ČR schválila Kjótský protokol 15.11. 2001. Tím se po vstupu Kjótského protokolu v platnost zavazuje snížit do r. 2012 emise skleníkových plynů o 8 % oproti r. 1990.

V současné době je připraven k předložení do vlády Národní program na zmírnění dopadů změny klimatu v ČR. Zároveň je připraven i Integrovaný program snížení emisí v ČR. Legislativně je problematika ochrany ovzduší a změny klimatu ošetřena především zákonem č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší, energetickým zákonem č. 458/2000 Sb., zákonem č. 406/2000 Sb., o hospodaření s energií, zákonem č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezování znečištění, zákonem č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích, a zákonem č. 185/2001 Sb., o odpadech. Dále byl připraven návrh zákona o podpoře výroby elektřiny a tepelné energie z obnovitelných zdrojů energie.

II. priorita: OCHRANA KRAJINY, VOD, PŮDY A NEROSTNÉHO BOHATSTVÍ

Odůvodnění: Vedle zajištění ochrany živé složky životního prostředí (přírodních stanovišť, ohrožených druhů, biologické rozmanitosti jako celku), která patří mezi hodnoty strategického významu pro lidskou společnost, je důležité také zajistit odpovídající ochranu neživé složce životního prostředí. Prioritní v této oblasti jsou **ochrana půdy** před degradací, erozí a znečištěním, dále pak podpora šetrného **využívání přírodních nerostných zdrojů**, zajištění dostatečného množství neobnovitelných zdrojů a ochrana nevyužívaných nerostných surovinových zdrojů pro budoucí generace. Dále pak vytvoření právní úpravy zajišťující ochranu půdy a nerostných zdrojů a úpravou ve sféře krajinného a územního plánování zajistit harmonické a udržitelné využívání území a zdravý život člověka v krajině i v městském prostředí.

Stěžejním nástrojem pro zajištění ochrany půdy, nerostných zdrojů a horninového prostředí je **územní plánování**. Územní plánování je základní nástroj pro zajištění udržitelného využití území a zachování produkčních i mimoprodukčních funkcí krajiny a také pro zajištění kvalitního životního prostředí v urbánních prostorech. Vzhledem k tomu, že 80 % evropské populace žije ve městech, ovlivňuje kvalita městského prostředí bezprostředně kvalitu života většiny populace. Územní plánování je tudíž vhodný prostředek pro řešení problémů souvisejících se snižováním kvality životního prostředí v urbánním prostředí (např. zastavení suburbanizace, degradace krajiny v okolí lidských sídel a v oblastech s vysokou hustotou osídlení, zajištění vysoké kvality prostředí omezováním antropogenních rizik – znečištění, hluku apod.).

Navazující a doprovodné cíle: Komplexní ochrana všech složek životního prostředí (ochrana biologické rozmanitosti a přírodních stanovišť, vytvoření soustavy Natura 2000 a její provázání s ochranou území a druhů na národní úrovni) a ochrana před jejich znehodnocením a poškozením, postupné zlepšování kvality všech složek životního prostředí, zlepšení kvality života člověka. Revitalizace vodních a mokřadních biotopů a zlepšování vodního režimu krajiny – omezení emisí škodlivých polutantů, zvýšení přirozené retenční schopnosti krajiny, omezení eutrofi-

zace, zlepšení kvality vod (ale také ochrana před povodněmi). Využívání agro-environmentálních opatření, zachování a obnovení krajiny s estetickým významem, podpora udržitelné turistiky, zohlednění problematiky biologické rozmanitosti do zemědělské politiky a dalších sektorových politik, udržitelný rozvoj venkova a v neposlední řadě také dořešení komplexní právní úpravy pro řešení starých škod.

Dosavadní vývoj v EU: Ochrana půdy a nerostného bohatství je základní strategií 6. Akčního programu ES pro životní prostředí. EK připravuje Evropskou strategii na ochranu půdy; byl vydán dokument „Towards a Thematic Strategy for Soil Protection“. K problematice ochrany půd bylo ustaveno poradní fórum a expertní skupiny, práce v nich se účastní experti z ČR.

Tematická strategie o ochraně životního prostředí ve městech bude předložena Radě EU do r. 2005, v r. 1991 byla ustavena expertní skupina pro životní prostředí sídel. V institucích EU se začíná diskutovat problematika zajištění ochrany neobnovitelných zdrojů v rámci územního plánování.

Orgány EU se v posledních letech začaly intenzivně zabývat právním postavením **odpadů z těžby** nerostných surovin a souvisejících objektů, odvalů, hald, výklizů a odkališť. Existuje již třetí verze koncepčního materiálu Evropské komise, upravující zásady nakládání s odpady z těžby a systém jejich možného zpoplatnění. V řadě zemí EU je běžná velmi rozdílná sazba v závislosti na dalším využití odpadů, s cenovým zvýhodněním odpadů určených k recyklaci.

Ochrana biotické složky životního prostředí je zajišťována vytvářením soustavy **Natura 2000**, systému druhové ochrany, fungováním národní ochrany přírody a řadou navazujících opatření. Abiotické složky životního prostředí jsou chráněny pomocí rámcových směrnic (Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES ustavující rámec pro činnost Společenství v oblasti **vodní politiky**, Směrnice Rady 96/62/ES o hodnocení a řízení kvality vnějšího ovzduší). Souvisejícím tématem je povodňová ochrana. Francie a Nizozemí usilují o umožnění využívání Evropských fondů pro preventivní protipovodňovou ochranu. ČR tuto snahu podporuje.

Dosavadní pozice ČR: Ochranu půdy považuje Česká republika za prioritní, v současné době ošetřuje tuto problematiku zákon ČNR č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ale připravuje se zákon nový.

V oblasti **ochrany nerostného bohatství** má ČR díky státnímu vlastnictví ložisek vyhrazených nerostů a významných ložisek stavebních surovin výrazně lepší pozici než současné země EU. Horní právo ČR stanoví závazný postup při zajištění ochrany nerostných zdrojů před jejich znehodnocením nevhodnou zástavbou již v etapě územního plánování. Ochrana výhradních ložisek ve státním vlastnictví je dále zajištěna stanovením chráněného ložiskového území. Institut chráněného ložiskového území odpovídá zásadám

udržitelného rozvoje a principu šetrného využívání (neobnovitelných) přírodních zdrojů. ČR vnímá snahy některých zemí EU zajistit odpovídající ochranu nerostných zdrojů na svém území a zavádět podobnou právní úpravu, jaká je v ČR. V této věci je ČR ochotna předávat vlastní zkušenosti a doporučení. Koncepční přístup k problematice optimálního využívání odpadů z těžby včetně posouzení využitelnosti odvalů, hald, výklizů a odkališť u nás v podstatě chybí. Problémem je již fakt, že ve smyslu horního zákona lze prakticky každý odval, haldu, výkliz a odkaliště považovat nikoliv za odpad, ale za ložisko nerostné suroviny. Obdobný institut mají ostatně ve svém horním právu i některé další země střední Evropy.

V současné době se podpora **vyššího využívání druhotných surovin** prosazuje do koncepčních materiálů a legislativních norem (nový zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech deklaruje v preambuli, že materiálové využití má přednost před ostatními způsoby využití), požadavek zvýšení recyklace prosazují také plány odpadového hospodářství. Konkrétní opatření se ale většinou teprve hledají. Svou roli hraje i relativně nízká cena primárních surovin u nás a jejich dostupnost. V případě recyklovatelných stavebních surovin chybí kvalifikované jakostně-technologické zhodnocení, případně jakostní normy a zařazení do nich z hlediska možností použití.

V oblasti **ochrany vod** je významná zejména implementace Rámcové směrnice 2000/60/ES o vodní politice Společenství, jejímž cílem je komplexní ochrana kvality i kvantity vod, prevence zhoršování a dosažení dobrého chemického a ekologického stavu vod a s nimi spojených ekosystémů jako základ pro trvale udržitelné využívání vod a zmírňování následků povodní a sucha. Tato směrnice je do legislativy ČR transponována zejména zákonem 254/2001 Sb., o vodách (v současné době novelizovaném) a jeho prováděcími předpisy.

Pro ČR je velmi citlivá také otázka **povodní**. Proto podporuje mezinárodní aktivity v této oblasti a řešení protipovodňové ochrany na evropské úrovni. Protipovodňová ochrana je v ČR právně ošetřena v hlavě IX zákona 254/2001 Sb., o vodách.

V oblasti **ochrany přírody** – v PSP ČR byla projednána novela zákona č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny, která by měla transponovat všechna ustanovení směrnic ES o živé přírodě.

Problematika **územního plánování** je ošetřena zákonem č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu.

III. priorita: KOMPLEXNÍ MANAGEMENT CHEMICKÝCH LÁTEK A PŘÍPRAVKŮ PRO STŘEDNICTVÍM PŘÍPRAVY NOVÉ CHEMICKÉ LEGISLATIVY

Odůvodnění: Cílem nové chemické legislativy je v souladu s přístupem EU zavedení jednotného přístupu ke všem chemickým látkám a přípravkům, zru-

šení, resp. nahrazení stávající, mnohdy značně nepřehledné právní úpravy, přenesení zodpovědnosti za testování chemických látek a hodnocení jejich nebezpečnosti ze státních orgánů zejména na výrobce a dovozce a stanovení odpovídajících povinností i průmyslovým uživatelům z ostatních průmyslových odvětví, omezení výroby a používání velmi nebezpečných látek a jejich náhrada méně nebezpečnými látkami.

Ze závěrů Světového summitu o udržitelném rozvoji v září 2002 plyne závazek plně implementovat Agendu 21 ohledně řádného nakládání s chemickými látkami v průběhu celého jejich životního cyklu za účelem udržitelného rozvoje a ochrany lidského zdraví a životního prostředí a Program pro další implementaci Agendy 21 (část III „Změna neudržitelných vzorců spotřeby a výroby“, čl. 23).

Hlavním cílem nové chemické legislativy ES je **vytvoření jednotného přístupu k hodnocení chemických látek**, který zabezpečí významně vyšší ochranu zdraví člověka a životního prostředí před účinky nebezpečných chemických látek a přípravků. Návrh nové chemické legislativy je založen na následujících principech:

- registrace všech chemických látek uváděných na trh v množství vyšším než jedna tuna za rok,
- podrobné hodnocení nebezpečnosti vybraných nebezpečných látek,
- používání nejvíce nebezpečných chemických látek pouze na základě povolení (autorizace) s cílem omezit jejich použití na co nejmenší míru,
- další omezení v uvádění nejvíce nebezpečných chemických látek na trh a v jejich používání na základě výsledků hodnocení jejich nebezpečnosti.

Navazující a doprovodné cíle: Naplnění chemické politiky musí vyváženě respektovat zejména tyto její cíle:

- ochrana lidského zdraví a životního prostředí,
- udržení a posílení konkurenceschopnosti chemického průmyslu Evropské unie,
- podpora forem testování, které snižují využívání laboratorních zvířat,
- soulad s mezinárodními závazky EU vůči Světové obchodní organizaci.

Dosavadní vývoj v EU v dané oblasti: Evropská komise předložila k veřejné diskusi v únoru 2001 tzv. Bílou knihu o strategii pro budoucí chemickou politiku. Tento systém předpokládá zavedení nového systému registrace, hodnocení a omezování výroby a užití chemikálií, tzv. REACH (Registration, Evaluation and Authorisation of Chemicals). V červenci 2003 EK předložila návrh nové legislativy k diskusi na internetu. Na základě došlých připomínek EK návrh přepracovala a 29. října 2003 předložila návrh nové legislativy k projednání orgánům ES. Pokud bude návrh komise schválen orgány ES, dotkne se nová legislativa také českých výrobců, kteří budou touto legislativou vázáni stejně jako jiné firmy v členských zemích EU. Jelikož ČR bude od 1. května 2004 členem EU, opatření se dotkne i podniků, jež chemické látky a přípravky dosud prodávaly pouze na domácím trhu.

Dosavadní pozice ČR: V současné době probíhá vyhodnocování dopadů připravované chemické politiky REACH na zpracovatelský průmysl ČR (analýza ekonomických dopadů; metodika hodnocení účinků na vybrané sektory; náklady vyvolané implementací, dopady na konkurenceschopnost, shrnutí a závěry). Studie zadaná MPO byla zpracována v prosinci 2003. Výsledky jsou zveřejněny na internetových stránkách MPO.

Členské státy požadují, aby EK zadala zpracování studie k posouzení dopadů nové legislativy REACH (po zapracování připomínek z internetové diskuse do nového návrhu) na členské země, je však nezbytné, aby tato studie zahrнула také dopady na kandidátské země.

IV. priorita: PROSAZOVÁNÍ UDRŽITELNÉ SPOTŘEBY A VÝROBY V EU

Navazuje na priority aktualizované Státní politiky životního prostředí, tj. oblast „Udržitelné využívání přírodních zdrojů, materiálové toky a nakládání s odpady“, která mimo jiné zahrnuje ochranu povrchových a podzemních vod, ochranu neobnovitelných přírodních zdrojů a jejich udržitelné a šetrné komplexní využívání, vyšší podíl využívání obnovitelných zdrojů, snižování energetické a materiálové náročnosti a zvýšení materiálového a energetického využití odpadů, a odpovědné nakládání s nebezpečnými odpady.

V mezinárodním kontextu vyplývá ze strategických dokumentů Evropské unie, včetně „6. Akčního programu Společenství v oblasti životního prostředí“, jehož revize proběhne v roce 2005, ze „Strategie udržitelného rozvoje EU“ a ze závěrů Světového summitu o udržitelném rozvoji v roce 2002.

Odůvodnění: Změna vzorců spotřeby a výroby je jedním z hlavních úkolů vyplývajících z Implementačního plánu přijatého na Světovém summitu o udržitelném rozvoji spolu s podporou rozvoje desetiletého programového rámce pro podporu regionálních a národních iniciativ pro urychlení přechodu směrem k udržitelné spotřebě a výrobě za účelem podpory sociálního a ekonomického rozvoje v rámci přípustného zatížení ekosystémů cestou regulace, či případně přerušení provázanosti ekonomického růstu s degradací životního prostředí zlepšováním účinnosti a udržitelného přístupu k využívání zdrojů a výrobních procesů a snižováním degradace zdrojů, snižováním znečištění a tvorby odpadů.

Všechny země by měly podporovat modely udržitelné spotřeby a výroby, přičemž vedoucí úlohy v tomto procesu by se měly chopit rozvinuté země ku prospěchu všech zemí, při respektování principů z Rio de Janeira, včetně principu společných a zároveň odlišených odpovědností stanovených v zásadě 7 Deklarace o životním prostředí a rozvoji z UNCED v r. 1992. Vlády, příslušné mezinárodní organizace, soukromý sektor i všechny významné skupiny by při procesu změny modelů udržitelné spotřeby a výroby měly hrát aktivní úlohu – část III „Změna neudržitelných vzorců spotřeby a výroby“.

V roce 2001 uznala Rada Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD – ČR je členským státem OECD od roku 1995) na ministerské úrovni udržitelný rozvoj jako „zastřešující cíl vlád států OECD i samotné organizace“. Na tomto zasedání byl schválen dlouhodobý program OECD v oblasti udržitelného rozvoje včetně prosazování udržitelných vzorců spotřeby a výroby.

V září 2002 se v Johannesburgu uskutečnil Světový summit o udržitelném rozvoji. Jeho hlavní výstup nazvaný „Implementační plán“ opětovně vyzval státy k zesílení programového a institucionálního rámce pro udržitelný rozvoj. Státy byly vyzvány k vypracování národních strategií udržitelného rozvoje a vytvoření či posílení institucionálního rámce k prosazování udržitelného rozvoje, a to nejpozději do roku 2005.

Navazující a doprovodné cíle: Trvale udržitelná spotřeba a výroba je podporována širokou škálou nástrojů včetně ekonomických.

S touto problematikou souvisí **podpora nových preventivních nástrojů** jako jsou označování ekologicky šetrných výrobků, uplatňování dobrovolných dohod mezi státní administrativou a sdruženími výrobců, zavádění environmentálních systémů řízení, uplatňování principů čistší produkce, využívání metody LCA (hodnocení životního cyklu výrobků), ekodesign, přednostní nakupování ekologicky šetrných výrobků a služeb, vytváření a využívání obchodních sítí nabízejících výrobky a služby příznivé k ŽP, uplatňování environmentálních kritérií ve veřejných zakázkách atd. Rovněž je potřeba podporovat další vzdělávání a vyšší informovanost spotřebitelů.

Dalším cílem v tomto procesu je zavádění **principů integrované prevence** a nejlepších dostupných technik (BAT). Na základě vydaných integrovaných povolení umožňuje IPPC podrobné sledování toku znečištění emitovaného provozovateli do ovzduší, vody, půdy a sledování množství odpadů produkovaných z výroby, a tím přispívá k posilování environmentální odpovědnosti podniků.

Navazujícím cílem v českých podmínkách je také **předcházení vzniku odpadů**, minimalizace tvorby odpadů a maximalizace opětovného využití, recyklace a používání alternativních materiálů šetrných k životnímu prostředí tak, aby se minimalizovaly nepříznivé účinky na životní prostředí a zlepšila se účinnost využívání přírodních zdrojů. Důležité je i vytvoření komplexního systému podpory obnovitelných zdrojů energie (viz Priorita 1) a ochrana neobnovitelných přírodních zdrojů.

Dosavadní vývoj v EU: Evropská unie hraje velmi důležitou roli v prosazování principu udržitelného rozvoje v evropském i celosvětovém měřítku.

Poprvé byl udržitelný rozvoj formálně zmíněn v Amsterodamské smlouvě, která vstoupila v platnost 1. května 1999. V článku 2 je uveden jako jeden z cílů „dosahovat vyvážený a trvale udržitelný rozvoj, zejména vytvořením prostoru bez vnitřních hranic, posilováním ekonomické a sociální soudržnosti a zavedením hospodářské a měnové unie“ a v článku 6

„Požadavky ochrany životního prostředí musí být zapracovány do stanovení a provádění politik Společenství uvedených zejména s ohledem na podporu trvale udržitelného rozvoje“.

V roce 2001 přijala Evropská unie Strategii udržitelného rozvoje Evropských společenství, která se stala zastřešujícím strategickým dokumentem pro všechny členské státy Unie. Strategie je výsledkem předchozích snah EU o dosažení lepší soudržnosti ekonomických, sociálních a environmentálních politik. V roce 2004 provede EU komplexní vyhodnocení a aktualizaci této strategie.

6. Akční program Společenství v oblasti životního prostředí (Rozhodnutí EP a Rady č. 1600/2002/ES z 22. 7. 2002) se této problematice věnuje v článku 8 „Cíle a prioritní oblasti akcí týkajících se udržitelného využívání a nakládání s přírodními zdroji a odpady“. Cílem je dosáhnout významného celkového snížení objemů produkovaných odpadů prostřednictvím podniků, zaměřených na prevenci vzniku odpadů, cestou lepší hospodárnosti nakládání se zdroji a prostřednictvím přechodu k udržitelnějším výrobním a spotřebním vzorcům.

Dále také udržitelná výroba a spotřeba souvisí s politikou EU „Corporate Social Responsibility“.

Dosavadní pozice ČR: Česká republika se všech výše uvedených mezinárodních akcí zúčastnila. Jako členský stát OSN a OECD se zavázala plnit závazky, které pro ni z uvedených smluv vyplývají. Dále chce prosazovat udržitelný rozvoj včetně udržitelné spotřeby a výroby na evropské úrovni.

Uplatňování udržitelného rozvoje je základní charakteristikou aktualizované Státní politiky životního prostředí. Princip udržitelného rozvoje, jako průřezového obecného cíle, byl průběžně uplatňován při formulaci programových dokumentů vlády, vyjednávání mezinárodních smluv atd.

Dalším stěžejním dokumentem v oblasti udržitelné výroby a spotřeby je **Národní program čistší produkce** (schválený vládou ČR dne 9. 2. 2000, usnesení č. 165) v rámci plnění Mezinárodní deklarace o čistší produkci, ke které se ČR přihlásila v roce 1999. Účelem programu je změnit přístup podniků, samosprávy, státní správy i veřejnosti k volbě opatření zajišťujících ochranu životního prostředí při průmyslové a jiné činnosti, včetně poskytování služeb tak, že budou dávat přednost preventivním opatřením. Nejvýznamnějším normativním nástrojem pro předcházení vzniku znečištění u zdroje zavedením čistší produkce ověřeným postupem, který vede k realizaci tohoto cíle, je zákon k zavedení směrnice Rady 96/61/EC, o integrované prevenci a omezování znečištění (IPPC) do právního řádu ČR. Modely udržitelné spotřeby a výroby jsou také podporovány zaváděním nejlepších dostupných technik (BAT) založeném na principech integrované prevence znečištění naplňované směrnicí 96/61/ES o integrované prevenci.

Podstatné je zdůraznění role čistší produkce a prevence v odpadovém hospodářství v zákoně č. 185/2001 Sb., o odpadech, který ukládá zpracování plánů odpadového hospodářství (tj. včetně preventivních opatření) včetně plánů odpadového hospodářství na regionální úrovni.

S udržitelnou spotřebou a výrobou také úzce souvisí **dobrovolné nástroje**, jako je např. environmentální systém řízení podle řady norem ISO 14000 nebo EMAS. Česká republika jako první z kandidátských zemí zavedla plně funkční systém EMAS, jenž se tak stal „vzorovým“ systémem, ze kterého vycházejí i jiné kandidátské země, zejména pobaltské republiky, Slovinsko a Maďarsko. Česká republika je spolu s Polskem a Maďarskem na prvních místech (v rámci kandidátských zemí) i pokud se týká počtu certifikovaných podniků podle ISO 14001.

Významné místo v uplatnění nových trendů hraje i **označování ekologicky šetrných výrobků** a tzv. zelené nakupování, směřující k postupnému vytváření maloobchodních sítí, přednostně nabízejících tyto „zelené“ výrobky a služby. Celý proces směřuje k postupnému vytváření konkurenceschopného trhu zelených výrobků a služeb, který je i cílem desetiletého rámcového programu EU v oblasti implementace IPP. „Ozeleňování“ veřejných zakázek zásadně napomůže k realizaci všech těchto nových trendů, vedoucích k udržitelné spotřebě a výrobě.

Značnou podporu představuje Národní program označování ekologicky šetrných výrobků, který vznikl z iniciativy ministra životního prostředí v roce 1993. Jeho realizaci ukládá usnesení vlády, řídicím orgánem je MŽP a výkonným orgánem je Agentura pro ekologicky šetrné výrobky při ČEÚ. Vláda v červenci 2000 přijala usnesení č. 720 na podporu rozvoje prodeje a užívání ekologicky šetrných výrobků. Na základě tohoto usnesení vlády ČR se kritérium ekologické šetrnosti produktů zařadilo mezi kritéria hodnocená při výběrových řízeních i při přímém nakupování státních orgánů a institucí.

Podpora obnovitelných zdrojů energie je v ČR založená na „Státním programu podpory úspor energie a využívání obnovitelných zdrojů energie“ a „Národním programu hospodárného využívání energie a jejich obnovitelných a druhotných zdrojů“ (zpracovává MPO v dohodě s MŽP ve smyslu Hlavy III zákona č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií). Ve smyslu zákona je Národní program dokumentem vyjadřujícím cíle ve snižování spotřeby energie, využití obnovitelných a druhotných energetických zdrojů v souladu s hospodářskými a společenskými potřebami, trvale udržitelným rozvojem a ochranou životního prostředí.

S prioritou také souvisí „Akční program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR (EVVO)“, který byl poprvé přijatý v roce 2000 (usnesení vlády 1048/2000) a aktualizovaný v roce 2003 (usnesení vlády 991/2003).

Veronika Šafránková, MBA,
zástupkyně ředitele odboru Evropské unie MŽP

Twinning projekt „Implementace Rámcové směrnice pro vodní politiku EU“ skončil

Twinning projekty, jako nedílná součást předvstupní strategie EU, pomáhají předávat znalosti a zkušenosti stávajících členských států členským státům budoucím. V oblasti ochrany vod proběhly v ČR dva projekty, z nichž první byl zahájen v roce 1999 a jeho cílem bylo transponovat a implementovat v ČR požadavky směrnice o nebezpečných látkách, podzemních vodách, nitrátech a pitné vodě. Na něj navázal druhý projekt, zaměřený na implementaci Rámcové směrnice pro vodní politiku.

Twinning projekt „Implementace Rámcové směrnice pro vodní politiku EU v České republice“ byl zahájen 23. 5. 2002 a probíhal po dobu dvaceti měsíců. Projekt zprostředkoval výměnu poznatků a zkušeností mezi odbornými a správními institucemi v ČR a obdobnými institucemi ve vybraných členských státech.

Základní informace o projektu

Koordinací bylo za ČR pověřeno MŽP, za členské státy EU zastřešovalo projekt Ministerstvo životního prostředí, výživy a záležitostí venkova Spojeného království (DEFRA, Velká Británie). Projekt probíhal pod vedením ředitele odboru ochrany vod MŽP Ing. Jaroslava Kinkora za českou stranu a pana Stevena Reeve, který zastupoval členské státy EU, a Řídicího výboru složeného ze zástupců MŽP, MZe a delegace Evropské komise v Praze. Dále se na něm podílely instituce z Velké Británie (Agentura pro životní prostředí pro Anglii a Wales), Francie (Ministerstvo pro územní plánování a životní prostředí a Mezinárodní kancelář pro ochranu vod), Rakousko (Federální agentura pro životní prostředí a Spolkové ministerstvo zemědělství, lesnictví, životního prostředí a vodního hospodářství), přizváni byli také experti z Německa. Za českou stranu na projektu spolupracovaly státní organizace obou resortů: VÚV T.G.M. a ČHMÚ za resort životního prostředí a státní podniky Povodí a Zemědělská vodohospodářská správa za resort zemědělství. Celkový rozpočet projektu v rámci programu Phare byl 1,1 milionu €.

Cílem projektu bylo podpořit státní instituce při vytváření legislativy a účinné administrativy potřebné k zajištění transpozice a implementace Rámcové směrnice pro vodní politiku EU. Spolupráce byla zaměřena na šest specifických oblastí, které zahrnovaly sestavení Implementačního plánu Rámcové směrnice; přípravu legislativy – zajištění transpozice Rámcové směrnice; přípravu pilotního plánu pro povodí Orlice; návrh vynucovacích postupů pro realizaci programů opatření, návrh monitorovacích systémů pro vyhodnocování stavu vodních útvarů a vypracování postupů k zapojení veřejnosti a zainteresovaných subjektů při plánování a řešení programů opatření.

Co je Rámcová směrnice?

Rámcová směrnice jako stěžejní dokument určuje vývoj v oblasti ochrany vod na více než 10 příštích let. Členské státy musí v souladu se Směrnicí vyhodnotit stav všech vodních útvarů na jejich území a přijmout příslušné plány povodí a programy ke zlepšení jejich stavu. Směrnice potvrdila správnost českého přístupu k ochraně vod, založeném na systematickém přístupu, plánování a na řešení problémů na bázi povodí.

Twinning tým připravil ve spolupráci s MŽP a MZe i množství potřebných dokumentů. Vznikl **Implementační plán Rámcové směrnice**, který obsahuje soupis dílčích kroků implementace, termíny plnění a odpovědné resorty a instituce. Přínosem byla i účast při analýze české legislativy a při přípravě zákona o vodách č. 254/2001 Sb., včetně jeho prováděcích předpisů. Twinning tým se v závěru svého působení podílel také na novelizaci zákona o vodách, který vstoupil v platnost lednu letošního roku.

Pro potřeby plánování v oblasti vod byl připraven ve spolupráci s českými experty **Manuál pro plánování v povodí ČR**. Vznikl na základě směrných dokumentů Společné implementační strategie a na základě zkušeností a výsledků získaných z projektu.

Důležité poznatky a zkušenosti

Poznatky a zkušenosti nabyté řešitelským týmem též přispěly k lepší harmonizaci přístupů ČR v rámci spolupráce v mezinárodních komisích na ochranu Labe, Odry a Dunaje. Výstupy projektu jsou také uplatňovány v rámci pilotního povodí Lužické Nisy zařazeného EK do sítě pilotních povodí pro implementaci Rámcové směrnice. Čeští odborníci zde spolupracují s polskými a německými partnery na ověřování jednotlivých směrných dokumentů Společné implementační strategie.

Podstatnou část prací představovalo také zprostředkování informací o Rámcové směrnici a implementačním procesu. V průběhu projektu se konalo množství setkání, odborných seminářů, školení a konferencí. V rámci řešení Pilotního povodí Orlice docházelo k pravidelné výměně informací a k zapojení veřejnosti a samosprávy do procesu plánování.

V říjnu 2003 proběhla závěrečná konference, na které byly prezentovány výsledky a poznatky z procesu implementace Rámcové směrnice a plánování v oblasti vod v ČR.

Důležitou pomoc tvořila investiční podpora, na niž uvolnila EU finanční prostředky v celkové výši 2,1 mil. €, z toho významnou část představovalo zajištění technického vybavení. Investice v celkové výši 500 tisíc € směřovaly na MŽP, MZe, ČHMÚ, VÚV T.G.M. a další instituce zapojené do projektů a zahrnovaly počítačové vybavení, zařízení pro GIS, přístroje pro environmentální monitoring a další.

Twinning projekty v oblasti vod se ukázaly jako mimořádně účinný nástroj implementace evropského vodního práva v ČR. Proto ČR doporučila, aby v rámci EK byla vytvořena platforma pro využití výsledků těchto projektů.

**Ing. Jaroslav Kinkor,
vedoucí projektu**

Česká republika a životní prostředí

Česká republika, jako jeden z nástupnických států bývalého Československa, věnuje od svého vzniku 1. ledna 1993 prvořadou pozornost zlepšování stavu životního prostředí jako nezbytného předpokladu pro zajištění kvality života svých obyvatel a pro prosazování environmentálního pilíře udržitelného rozvoje.

Území České republiky patří mezi tu část střední Evropy, která se již po několik století vyznačuje rozvinutými hospodářskými činnostmi, jako jsou průmysl, doprava a zemědělství, jež se pochopitelně negativně odrazily na stavu životního prostředí. Koncem 80. let 20. století bylo území dnešní České republiky společně s některými částmi Německa, Polska, Belgie, Francie, Velké Británie a Itálie nejvíce postiženými oblastmi Evropy s vysokým stupněm znečištění ovzduší a vod, na kterých se odrážela vysoká materiálová a energetická náročnost tvorby HDP. Dnešní Česká republika zaujímala ve druhé polovině 20. století např. 8. místo v Evropě v celkových emisích skleníkových plynů (po Rusku, Německu, Velké Británii, Ukrajině, Francii, Polsku a Itálii) a ještě v polovině 90. let 2. místo v jejich emisích na 1 obyvatele (po Norsku). V r. 1990 území České republiky patřilo mezi přední producenty emisí oxidu siřičitého (8. místo) a oxidů dusíku (9. místo) v Evropě.

Životní prostředí – jedna z priorit

Sametová revoluce v listopadu 1989 měla za jeden z hlavních cílů nejen radikální změnu politických poměrů (obnovení politického pluralismu a rozvoj občanské společnosti) a ekonomických principů (transformace ústředně plánované ekonomiky v tržní), ale i zastavení poškozování životního prostředí a jeho postupné zlepšování na úroveň zemí s vysokým standardem jeho ochrany. Proto bylo 1. ledna 1990 ustaveno mj. i samostatné Ministerstvo životního prostředí České republiky, pod jehož vedením byly zahájeny intenzivní práce strategického, legislativního a implementačního charakteru k zajištění zlepšení stavu životního prostředí a zdraví obyvatelstva. Podařilo se vyčlenit značné množství domácích finančních prostředků a získat i zahraniční zdroje na dosažení účinného obrátu ve prospěch životního prostředí a kvality života obyvatelstva. V letech 1990 – 2001 bylo investováno do životního prostředí téměř 296 mld. Kč, tj. zhruba 10 mld. EUR, z domácích zdrojů (od 0,9 % HDP v r. 2001 až dokonce 2,5 % HDP v r. 1994 a 1997). Z nich skoro 40 % bylo hrazeno z ústředních zdrojů (státní rozpočet, Státní fond životního prostředí a Fond národního majetku), zbývajících část ze zdrojů soukromých a obecních. Z doplňkových zahraničních zdrojů bylo získáno dalších zhruba 7,5 mld. Kč, tj. téměř 250 mil. EUR.

Nové vztahy

Česká republika navázala kvalitativně nové environmentální vztahy nejen se svými bezprostředními sousedy – Německem, Polskem, Rakouskem a Slovenskem (většinou nové smlouvy o dvoustranné spolupráci), ale i s dalšími důležitými evropskými partnery, jako jsou např. Dánsko, Nizozemí, Francie a Velká Británie. Demokratické Československo

a jeho součást, pozdější samostatná ČR, se vrátila do důležitých mezinárodních finančních institucí, jako jsou Světová banka a Mezinárodní měnový fond, jejichž finanční mechanismy a nástroje byly postupně využity i k pomoci při zlepšení stavu životního prostředí ČR (Globální fond životního prostředí – GEF). Česká republika se v prosinci 1995 stala členským státem sdružení hospodářsky nejvyspělejších zemí světa – Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) – jako první z bývalých postkomunistických zemí. V březnu 1999 byla přijata do NATO.

Hmatatelné výsledky

Za uplynulých 14 let se podařilo dosáhnout hmatatelných výsledků při zvyšování kvality životního prostředí, jakých docílilo v takovém krátkém časovém úseku jen málo zemí ve světě. Nejvýraznější zlepšení je citelné v oblasti kvality ovzduší. Ve srovnání s rokem 1990 byly do r. 2002 sníženy např. emise oxidu siřičitého o 87 % (podobně jako Dánsko), oxidů dusíku o 57 % (podobně jako Slovensko), emisí skleníkových plynů o 24,2 % (podobně jako Lucembursko a třikrát více, než se podařilo dosáhnout např. Německu). Bohužel jsou však stále emise těchto látek v přepočtu na 1 obyvatele vysoké (např. u emisí oxidu uhličitého o téměř 40 % vyšší než je průměr členských zemí EU, ale stejně jako v Belgii a Irsku, u oxidu siřičitého o 25 % více než je průměr EU, avšak dvakrát méně než v Řecku a Maďarsku a podstatně méně než v Irsku, Polsku, Portugalsku, Slovensku a Španělsku).

V oblasti ochrany vod se výrazně snížilo organické znečištění podle biochemické spotřeby kyslíku i podle chemické spotřeby kyslíku o více než 86 %, resp. o 78 %. Zvýšil se podíl obyvatelstva napojeného na veřejné zásobování vodou na téměř 90 % (průměr EU 96 %) a rovněž napojení na veřejnou kanalizační síť na 77,4 % (průměr EU 86 %). ČR však v této oblasti dosahuje lepších výsledků než např. Maďarsko (napojení na veřejnou kanalizaci jen 32 %), Belgie (38 %), Portugalsko (46 %), Španělsko (48 %), Polsko (55 %) a Řecko (56 %).

Aktivní řešení problémů

Česká republika se již na počátku 90. let zapojila aktivně do řešení regionálních a globálních problémů životního prostředí. V červnu 1991 se uskutečnila v Dobříši 1. celoevropská konference v rámci Evropské hospodářské komise OSN. Zahájila nový proces „Životní prostředí pro Evropu“, který vedle politicko-bezpečnostních a ekonomicko-transformačních aspektů znamenal výrazný posun směrem ke sjednocení evropského kontinentu. Další čtyři konference, včetně poslední v květnu 2003 v ukrajinském Kyjevě, dokázaly životaschopnost tohoto procesu, který napomáhá ke sjednocení standardů ochrany

životního prostředí a zdraví obyvatel jako jednoho z předpokladů dosažení politické, ekonomické a sociální stability a udržitelného rozvoje v Evropě. ČR se zodpovědností přistoupila především ve druhé polovině 90. let, po vytvoření nezbytných vnitrostátních předpokladů, k ratifikaci všech environmentálních smluv v rámci EHK OSN. V r. 2004 bude ukončen ratifikační proces zbývajících smluv, např. Aarhuské úmluvy o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí, Göteborgského protokolu o omezování acidifikace, eutrofizace a tvorby přízemního ozónu k Úmluvě o dálkovém znečišťování ovzduší přecházejícím hranice států. Bude zahájen proces vnitrostátního schvalování nových smluvních závazků, podepsaných ČR na 5. ministerské konferenci EHK OSN v Kyjevě (např. Protokol o strategickém posuzování životního prostředí, Protokol o registrech uniků a přenosů znečišťujících látek, Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat), a začne příprava na přístup k dalším smluvním závazkům a na plnění programových dokumentů, přijatých v Kyjevě (např. Environmentální strategie zemí východní Evropy, Kavkazu a střední Asie).

ČR – smluvní strana všech důležitých smluv

Česká republika dnes patří k státům, které jsou smluvními stranami všech důležitých mezinárodních globálních environmentálních smluv a které zajišťují jejich účinnou implementaci. ČR ve většině smluv hraje aktivní úlohu a podílí se na realizaci pomoci smluvním stranám z rozvojových zemí v rámci finančních a odborných mechanismů těchto smluv (např. Mnohostraný fond pro plnění Montrealského protokolu o látkách, které poškozují ozónovou vrstvu – 0,3 mil. USD ročně). ČR hostila a hostí jednání nejen specializovaných orgánů mezinárodních environmentálních smluv a organizací (např. Basilejské úmluvy, UNEP, OECD, EHK OSN), ale i vrcholná jednání smluvních stran. V listopadu 2004 bude Praha místem konání 16. zasedání smluvních stran Montrealského protokolu a v červnu 2005 mezinárodní konference „Acid Rain“. Jako uznání aktivity České republiky byli její představitelé voleni do vedoucích funkcí v rámci mezinárodních environmentálních smluv a organizací – např. předseda 10. zasedání Komise pro udržitelný rozvoj v letech 2000 – 2001, předseda Výboru pro politiku životního prostředí OECD v letech 2000 – 2002, prezident 15. zasedání smluvních stran Montrealského protokolu na léta 2003 – 2004, viceprezident 12. a 13. zasedání smluvních stran Montrealského protokolu v letech 2000 – 2002, viceprezident 4. a 5. konference smluvních stran Úmluvy OSN o boji proti dezertifikaci v letech 2000 – 2003, viceprezident 6. konference smluvních stran Vídeňské úmluvy o ochraně ozónové vrstvy v letech 2003 – 2005, viceprezident 5. konference smluvních stran Basilejské úmluvy na léta 2000 – 2002.

Česká republika jako jeden z prvních hospodářsky vyspělých států ratifikovala např. Rotterdamskou úmluvu o předchozím souhlasu v mezinárodním obchodu s chemickými látkami a s přípravky na ochranu rostlin v září 2000, Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti v říjnu 2001, Kjótský proto-

kol k Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu v listopadu 2001, Stockholmskou úmluvu o persistentních organických polutantech v srpnu 2002.

Rozvojová pomoc a udržitelný rozvoj

Česká republika od r. 1995 poskytuje zahraniční rozvojovou pomoc, která se zvýšila z původních 0,034 % HDP na již 0,064 % HDP (v r. 2003) a měla by dále růst až na 0,14 % HDP v r. 2005. Od r. 1997 má rozvojová pomoc výraznou environmentální dimenzi. Každoročně je nyní 2 mil. USD věnováno na projekty environmentální rozvojové pomoci do mnoha států východní Evropy, Asie, Afriky a Latinské Ameriky. Kromě toho ČR věnuje na dobrovolném základě dalších několik milionů USD na environmentální segmenty činnosti důležitých mezinárodních organizací nebo jejich finančních nástrojů, jako jsou např. GEF (1 mil. SDR ročně), UNEP (Environmentální fond – 0,16 mil. USD ročně), UNDP, UNIDO, WMO.

ČR se snaží prosazovat udržitelný rozvoj v souladu s doporučeními Konference OSN o životním prostředí a rozvoji z r. 1992, které zohlednila ve své průběžně aktualizované Státní politice životního prostředí (poslední aktualizace byla ukončena v březnu 2004), a především pak Světového summitu o udržitelném rozvoji v r. 2002. Počátkem srpna 2003 byla v ČR ustavena Rada vlády pro udržitelný rozvoj, jejímž hlavním úkolem je příprava Strategie udržitelného rozvoje ČR v r. 2004 a integrace požadavků udržitelného rozvoje a ochrany životního prostředí nejen do strategických dokumentů a rozhodnutí ČR, ale především do každodenní činnosti na celostátní, krajské a místní úrovni.

Prioritami politiky životního prostředí České republiky pro nadcházející období jsou ochrana přírody a biologické rozmanitosti, udržitelné využívání přírodních zdrojů, vztah životního prostředí a kvality života a změna klimatu. V r. 2004 v kontextu projednávání novely Státní energetické koncepce do roku 2030 bude přijat aktualizovaný Národní program na zmírnění dopadů změny klimatu s výhledem do roku 2020.

ČR bude aktivním členem EU

ČR se po úspěšném završení přístupových jednání, včetně jednání o velmi obtížné kapitole „Životní prostředí“, stává 1. května 2004 členským státem EU. Je to uznáním nejen toho, že ČR splňuje politická, ekonomická a sociální kritéria, ale i náročné vysoké standardy ochrany životního prostředí. ČR vstupuje do Evropské unie pouze se 3 přechodnými obdobími (směrnice 91/271/EHS o čištění městských odpadních vod, směrnice 94/62/ES o obalech a obalových odpadech, směrnice 2001/80/ES o omezení emisí některých znečišťujících látek do ovzduší z velkých spalovacích zařízení), s nejmenším počtem ze všech nových členských států společně se Slovinskem a Kypr.

Česká republika aktivně participovala na využívání nástrojů pomoci ze strany EU, včetně programu Phare (přes 23,5 mil. EUR) a jeho různých forem, včetně twinningové, v oblasti životního prostředí. Využívá nyní možnosti finanční pomoci v rámci programu ISPA (zatím přes 181 mil. EUR) na spolufinancování projektů v oblasti životního prostředí, především při řešení problému čištění městských odpadních vod.

Česká republika již vytvořila nezbytné podmínky pro účinnou participaci v čerpání Kohezního fondu (alokace 415 mil. EUR) a strukturálních fondů (alokace 142 mil. EUR) v letech 2004 – 2006.

ČR hodlá být aktivním členem EU a konstruktivním partnerem pro stávající i nové členské státy v zájmu prohloubení evropské spolupráce a i dalšího rozšíření EU v nadcházejících letech v jihovýchodní Evropě. Proto ČR zpracovala Koncepti směřování v rámci Evropské unie, která v oblasti životního prostředí bude prosazovat jako prioritní řešení problematiky změny klimatu a zajištění čistoty ovzduší, prosazení bezpečného a efektivního nakládání s chemickými látkami, udržitelné vzorce výroby a spotřeby s nezbytnou podporou environmentálních technologií a udržitelným užíváním přírodních zdrojů včetně půdy.

Česká republika chce i nadále hrát aktivní úlohu v mezinárodních environmentálních vztazích. Je připravena spolupracovat nejen na subregionální úrovni na základě mnohostranné spolupráce např. v rámci Visegrádské skupiny zemí, Středoevropské iniciativy nebo příslušných smluv, vytvářejících mezinárodní komise na ochranu řek Dunaje, Labe a Odry, tak i na základě dvoustranných smluv. ČR bude pokračovat ve zkvalitňování regionální evropské spolupráce, ať už v rámci Evropské hospodářské komise OSN či intenzivně v EU, dále v NATO a Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, ale i na globální úrovni prostřednictvím OSN a jejích specializovaných organizací a institucí a také OECD.

JUDr. Jiří Hlaváček,
ředitel odboru Evropské unie MŽP

Povodňové projekty úspěšně ukončeny

Evropská komise schválila 13 povodňových projektů, které byly spolufinancovány z fondu Evropské unie ISPA. Celková investice do těchto projektů činila 560 milionů korun, přičemž EU přispěla 475 miliony korun (85 % investičních nákladů).

Podmínkou pro vyčerpání finančních prostředků však byl fakt, že se všechny projekty musely zcela dokončit do 31. 12. 2003, v jiném případě by se peníze musely EU vrátit. Všech 13 projektů bylo do konce minulého roku úspěšně ukončeno, tudíž celá částka zůstala v České republice. Tyto prostředky posloužily především na rekonstrukci čistíren odpadních vod, kanalizací a opravy vodovodních řadů v nejvíce postižených oblastech ČR.

Státní fond životního prostředí se účastnil výběru vhodných projektů, které splňovaly tvrdé podmínky Evropské komise a následně se podílel na jejich realizaci (příprava tendrové dokumentace, organizace výběrových řízení na dodavatele, kontrola staveb a následné proplácení faktur, veškerá komunikace s Delegací Evropské komise, atd.).

Největším příjemcem podpory z fondu ISPA bylo hlavní město Praha, které připravilo 6 projektů v hodnotě přesahujících 314 milionů korun, z toho příspěvek ISPA činil 267,2 milionů korun (85 %). Investorem byla Pražská vodohospodářská společnost a.s.

Přehled jednotlivých projektů:

Žadatel: Hlavní město Praha, investor: Pražská vodohospodářská společnost, a.s.

„Provádění geologického, geotechnického a geofyzikálního průzkumu na pražské stokové síti a související činnosti“ – zhotovitel: INSET s.r.o. Celk. nákl.: 102,2 mil. Kč, ISPA: 87,3 mil. Kč.

„Sanace Malostranského sběrače I a II, sanace šachet a objektů, Praha 1“ – zhotovitel: ŽS BRNO. Celk. nákl.: 43 mil. Kč, ISPA: 36,6 mil. Kč.

„Sanace pravobřežního sběrače, sanace šachet a objektů Praha 1 a Praha 2“ – zhotovitel: PRAGIS a.s. Celk. nákl.: 16,9 mil. Kč, ISPA: 14,4 mil. Kč.

„Obnova kanalizačních přípojek – Haštalské náměstí a okolí, Praha 1“ – zhotovitel: Skanska CZ a.s. Celk. nákl.: 24,7 mil. Kč, ISPA: 21 mil. Kč.

„Obnova vodovodních a kanalizačních řadů v lokalitě Haštalské náměstí a okolí“ – zhotovitel: Čermák a Hrachovec. Celk. nákl.: 52,8 mil. Kč, ISPA: 44,9 mil. Kč.

„Obnova kanalizace v Praze 8 v lokalitě ulice Sokolovská a okolí“ – zhotovitel: Metrostav a.s. Celk. nákl.: 74,2 mil. Kč, ISPA: 63 mil. Kč.

Žadatel/investor: Statutární město Č. Budějovice

„Rekonstrukce ČOV České Budějovice po povodni“ – zhotovitel: ARKO TECHNOLOGY a.s. Brno. Celk. nákl.: 118,7 mil. Kč, ISPA: 100,9 mil. Kč.

Žadatel/investor: Jihočeský vodárenský svaz České Budějovice

„Rezervní přívod z nádrže Římov na úpravnu vody Plav“ – zhotovitel: HOCHTIEF VSB a.s. Celk. nákl.: 37 mil. Kč, ISPA: 31,5 mil. Kč.

Žadatel/investor: Statutární město Plzeň

„Oprava a rekonstrukce ČOV II Plzeň“ – zhotovitel: K & H KINETIC. Celk. nákl.: 10,4 mil. Kč, ISPA: 8,9 mil. Kč.

Žadatel/investor: Mikroregion Radbuza

„Oprava povodněmi poškozených vodohospodářských zařízení obcí Chotěšov, Dobřany, Stod“ – zhotovitel: Stavmonta s.r.o. Celk. nákl.: 32 mil. Kč, ISPA: 27 mil. Kč.

Žadatel: město Černošice

„Rekonstrukce ČOV města Černošice a obnova hlavního kanalizačního sběrače této ČOV“ – zhotovitel: Ekologické a inženýrské stavby spol. s r.o. Celk. nákl.: 15,9 mil. Kč, ISPA: 13,5 mil. Kč.

Žadatel: Český hydrometeorologický ústav

„Český hydrometeorologický ústav – náhrada poškozených přístrojů“ – dodavatel: Ysselbach ČR s.r.o., Messer Technogas s.r.o., ENVitech Bohemia s.r.o. Celk. nákl.: 6,2 mil. Kč, ISPA: 5,3 mil. Kč.

„Rekonstrukce a výstavba limnigrafických stanic poškozených povodněmi 08/2002“ – zhotovitel: kons. Vodohospodářský rozvoj a výstavba a.s. a Jan Naidr, spol.s.r.o.

(z tiskové zprávy SFŽP)

Zpráva o dopadech katastrofální povodně v srpnu 2002 na životní prostředí

Povodně, k nimž došlo v posledních sedmi letech na území České republiky, dosáhly z historického hlediska závratné výše škod 142 miliard Kč; byly devastovány nebo poškozeny tisíce obydlí, budov a hospodářských objektů. Statisíce lidí bylo třeba evakuovat, a co je nejhorší, 92 lidí zahynulo. Celkové újmy na kvalitě životního prostředí zřetelně signalizují, že jeho zranitelnost v prostoru střední Evropy extrémními povodněmi vykazuje rostoucí tendenci. Rovněž nepřímé následky povodní dokumentují čím dál rozsáhlejší negativní řetězové reakce v socioekonomické sféře (narušení tržních vztahů, újmy na zdraví a psychice obyvatelstva aj.). Zvyšuje se i citlivost rozpočtových zdrojů na následky velkých povodní, protože i pokud nezasáhnou najednou celé území státu, má náhrada takto vzniklých ztrát obvykle vliv na ekonomiku celé společnosti. Dokumentují to i případy posledních dvou povodňových pohrom v letech 1997 a 2002.

Zvláště povodeň ze srpna 2002, u níž celkové škody dosáhly až 73 miliard Kč, prokázala, že je třeba každé z těchto pohrom věnovat mimořádnou pozornost a permanentně si rozšiřovat poznatky, jak se před škodlivými důsledky těchto přírodních extrémů co nejúčinněji chránit. Vláda České republiky, na základě zkušeností z obdobné katastrofy v červenci 1997, k tomu uvolnila potřebné finanční dotace a svým usnesením č. 977 ze dne 7. října 2002 uložila MŽP zorganizovat vypracování projektu **Vyhodnocení katastrofální povodně v srpnu 2002** (dále jen Projekt). Koordinací vyhodnocovacích prací byl pověřen Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka. Spolupracujícími organizacemi byly Český hydrometeorologický ústav, Agentura ochrany přírody a krajiny, Česká geologická služba, správci povodí a další odborné organizace a experti. Průběh prací kontrolovala Řídící rada projektu složená ze zástupců zainteresovaných ministerstev. Na jednání byli rovněž zváni zástupci krajských úřadů a správců příslušných povodí. Projekt byl rozčleněn do čtyř etap.

I. etapa byla ukončena v prosinci 2002 **Zprávou o meteorologických příčinách katastrofální povodně v srpnu 2002**. Byly v ní analyzovány příčinné cirkulační poměry v atmosféře a porovnávány s podobnými případy v minulosti. Zároveň se hodnotily extremity, objemy, prostorové a časové rozložení srážek. Byla posouzena efektivnost technologických zařízení i postupů, jako jsou radary, satelitní snímky, spojovací systém, výpočetní technika a modelové přístupy v konfrontaci s vydanými výstrahami, varováním a hydrometeorologickým zpravodajstvím pro správce toků, povodňové orgány, krizové štáby a veřejnost. Provedené odhady pravděpodobných maximálních srážek a jejich možné povodňové odezvy ukázaly, že na našem území se mohou vyskytnout ještě vyšší plošné úhrny srážek a při zasažení celého povodí nelze proto vyloučit ještě větší extremitu povodně.

K významným výsledkům **II. etapy** ukončené v březnu 2003 **Zprávou o hydrologickém vyhodnocení katastrofální povodně v srpnu 2002** bylo získání potřebných údajů (jako jsou kulminační průtok, objem a průběh povodňových vln, a to i v profilech vodoměrných stanic, které byly zaplaveny či zničeny) pro aktualizaci Povodňového plánu ČR i povodňových plánů na nižších úrovních, údajů pro

stanovování záplavových území i jejich aktivních zón a pro aktualizaci územní plánovací dokumentace podle usnesení vlády č. 810/2002. Tyto údaje jsou rovněž podkladem pro přípravu společné koncepce povodňové prevence v rámci Evropské komise, pro aktivity Mezinárodní komise pro ochranu Labe a následně také pro aktualizaci Akčního plánu povodňové ochrany v povodí Labe. Paralelně byl hodnocen i vliv přehradních nádrží na vývoj povodně, a to zejména na Vltavské kaskádě. Byl proveden i průzkum vývoje povodňové situace na malých nepozorovaných tocích a v současné době jsou již hodnoceny z toho vyplývající změny N-letých dob opakování u vrcholových průtoků povodňových vln.

Zestručeněné obsahy závěrečných zpráv z I. a II. etapy byly zveřejněny v týdeníku Veřejná správa v průběhu roku 2003 v č. 10 a 20.

Zde uvádíme ve zkrácené formě výsledky **III. etapy Projektu**. Jde o souhrn dalších interdisciplinárních studií, jako jsou změny v jakosti povrchových a podzemních vod vlivem povodňové situace, vliv povodňových průtoků na geologické a morfologické změny údolních niv, poznatky z posouzení bezpečnosti vodních děl při zatížení extrémními povodňovými vlnami, zhodnocení činnosti povodňových orgánů, jakož i sociálních a ekonomických dopadů srpnové povodně. Dále byly zkoumány podrobně také vztahy povodně a krajiny. Poměrně značné prostředky si vyžádalo pořízení a systematické utřídění rozsáhlé datové, mapové a fotogrammetrické dokumentace (např. datového skladu informací o povodni, atlasu povodňových map, maximálních záplavových čar, ortofotomap aj.) pro další veřejné využívání. Všechny tyto podklady jsou k dispozici u koordinátora Projektu.

Poslední **IV. etapa Projektu** zahrnuje informace o povodni pro veřejnost prostřednictvím multimediálních prostředků, jako jsou videofilm o dosažených výsledcích i získaných poznatcích, odborné publikace, přednášky aj. Tyto výstupy budou realizovány v průběhu roku 2004.

Důležité výstupy a poznatky z Projektu a z toho vyplývající doporučení a návrhy opatření pro další rozvoj povodňové ochrany v České republice byly shrnuty ve **Výsledné zprávě Projektu**, kterou projednala a schválila vláda na svém zasedání 21. ledna 2004 (viz usnesení vlády ČR č. 76) a její plné znění

je k dispozici na internetových stránkách MŽP www.env.cz, v kapitole Aktuality.

Na závěr Projektu je třeba vyslovit veřejné poděkování všem, kteří se jakoukoliv měrou podíleli na úspěšném zakončení tohoto přínosného interdisciplinárního díla.

Závěry projektu

METEOROLOGICKÉ PŘÍČINY POVODŇOVÉ SITUACE

1. Meteorologickou situaci, která vedla k rozsáhlým povodním v srpnu 2002, je třeba považovat za střet řady mimořádně zesílených cirkulačních podmínek v atmosféře. Z jejich synoptické analýzy a z porovnání se známými povodňovými situacemi v minulosti vyplývá, že podobný případ, kdy následovala dvě období s enormními srážkami v tak poměrně krátkém časovém sledu za sebou, je výjimečný. Tomu odpovídaly i extrémní úhrny srážek naměřené celkově v povodňovém období.
2. Hlavní meteorologickou příčinou byly dvě tlakové níže, pohybující se ze západního Středomoří do střední Evropy po dráze Vc (pro první srážkovou vlnu), respektive po dráze Vb (pro druhou srážkovou vlnu). Srážky byly zesilovány jednak orografickým působením návětrných efektů a jednak dočasnou stacionaritou srážkové oblačnosti.
3. Podrobné výsledky synoptické analýzy a historických porovnání jsou shrnuty v dílčí zprávě Meteorologické příčiny katastrofální povodně v srpnu 2002 a vyhodnocení extremity příčinných srážek, která byla zpracována v rámci I. etapy Projektu. Zpráva byla předložena v prosinci 2002 všem zainteresovaným ministerstvům, organizacím a složkám povodňové ochrany.
4. Byla přepracována metoda územní analýzy srážek a nově vyvinut postup pro stanovení územních srážkových objemů připadajících buď na jednotlivá povodí nebo na administrativní celky.
5. Při odhadech plošných srážek se prokázaly v průběhu povodně přednosti moderních metod dálkového průzkumu, především pozorování pomocí radarové sítě. Ukázalo se, že při tak extrémních úhrnech srážek je třeba jejich metodu dále zkvalitňovat vzájemným slučováním dat z radarů, družic, detekce blesků a výstupů z numerických meteorologických modelů.
6. Analýza dále prokázala, že extrémní situace v atmosféře byla jednotlivými meteorologickými modely hodnocena různě a že prognózní matematické metody se za tak extrémních poměrů nacházejí na hranici svých možností. Z toho lze odvodit, že vedle nutného dalšího zdokonalování modelových přístupů ani masivní nasazení výpočetní techniky spolu se špičkovým softwarem nemůže nahradit kvalifikovanou práci a zkušenosti prognostiků.
7. Aplikace střednědobých předpovědí počasí pro dostatečně přesnou prognózu extrémních povodňových případů se ukázala jako málo spolehlivá. Prakticky to znamená, že ve střednědobém výhledu nelze zatím očekávat, že by se časový

předstih předpovědí extrémních srážek dal podstatně prodloužit. S tímto časově omezeným limitem možného předstihu bude třeba počítat v České republice při dalším rozvoji povodňové ochrany.

8. Zkušenosti nabyté během srpnové povodně 2002 byly zapracovány do projektu Modernizace předpovědní a výstražné služby ČHMÚ. Tento materiál uvažuje s výhledem do roku 2007. V současné době vláda České republiky jej vzala svým usnesením č. 57/2003 na vědomí a uložila ministru životního prostředí zpracovat projekt do podoby programu, v jehož rámci by se uplatňovaly postupně v jednotlivých letech 2004 až 2007 požadavky na dotaci. Realizováním projektu dojde ke zkvalitnění činností na úsecích modernizace monitorovacích sítí, integrace předpovědní a výstražné služby, pohotovějšího vydávání předpovědí, upozornění i výstrah, jakož i při poskytování služeb pro speciální potřeby případných uživatelů.

PRACOVNÍ POSTUPY K VYHODNOCENÍ POVODŇOVÝCH PRŮTOKŮ

1. Během povodně bylo provedeno celkem 130 měření průtoků hydrometrickou vrtulí, přičemž v několika případech se podařilo i přes značné obtíže změřit průtoky s dobou opakování 50 až 100 let. Plováková měření povrchových rychlostí na Vltavě přispěla nesporně k poměrně přesnějšímu vyhodnocení kulminačního průtoku katastrofální povodňové vlny při jejím průchodu Prahou.
2. Pro rychlé a spolehlivé měření průtoků v tocích i za extrémních povodní je třeba rozšířit vybavení hydrologické služby o hydrometrická zařízení, která využívají k tomu účelu vhodných moderních metod měření (např. akustickými průtokoměry).
3. Vzhledem ke zničení a zaplavení řady vodoměrných stanic bylo nutné v těchto profilech složitě rekonstruovat průběh povodňových vln. Odolnost a spolehlivost provozu vodoměrných stanic by měla být proto zabezpečena tak, aby měření i přenos dat probíhaly bez poruch i při velkých povodních. Pro důležité a problémové profily je třeba navíc dojednat způsob náhradního odečítání vodních stavů a hlášení místně příslušnými obcemi.
4. Zkušenosti získané za srpnové povodně 2002 prokázaly, že téměř ve všech vodoměrných stanicích postižených záplavou bylo nutné geodeticky zaměřit kulminační hladinu povodně za účelem ověření správnosti funkce automatických přístrojů.
5. Na vybraných objektech budou osazeny značky maximální hladiny srpnové povodně. Přehledné informace o jejich umístění jsou uvedeny na CD ROM a budou na těchto nosičích distribuovány příslušným uživatelům.
6. K vyhodnocení kulminačních průtoků povodně se hromadně osvědčily především jednorozměrné matematické modely. Při komplikovaném proudění v řečišti údolní nivy bylo však nutno již aplikovat dvourozměrné matematické modely.
7. Výsledné hydrogramy průtoků byly získány na podkladě hydraulického modelování v kombinaci s bilančními výpočty objemu spadlých srážek na povodí a proteklého množství v soustavě vodoměrných profilů.

HYDROLOGICKÉ HODNOCENÍ PRŮBĚHU POVODNĚ

1. Dvě epizody vysoce nadnormálních regionálních dešťů, jejichž největší objem spadl v jižní a západní části České republiky v průběhu osmi dnů (od 6. do 13. srpna 2002) s poměrně krátkým třídním přerušením (8. až 10. srpna) předurčily dvoufázový vývoj povodňové situace.
2. Časové a prostorové rozdělení tohoto mimořádného objemu srážek probíhalo z hlediska s tím spojeného povodňového rizika ve velmi nepříznivé kombinaci:
 - první vlna srážek téměř totálně nasýtila zasažená povodí, takže přírodní schopnost krajiny – zadržovat vodu a zpomalovat tím odtokový proces – byla při nástupu druhé, značně vydatnější dávky srážek minimalizována,
 - srážková činnost druhé vlny nejen výrazně zesílila a zasáhla stejnou část území jako předcházející srážky v první fázi povodně, ale zároveň se začala prostorově rozšiřovat,
 - větší povodí, do kterých tak spadly enormní objemy deště, mají převážně vějířovitý tvar, což urychlovalo soustředění odtoku z jejich plochy do soutokových uzlů říční sítě,
 - souběhem průtokových vln v místech soutoků proto prudce narůstala jejich extremita a docházelo k poměrně rychlému překročení průtočné kapacity koryt, které byly naplněny vodou ještě z první fáze povodně,
 - tím intenzivně narůstal výskyt rozlivů a s nimi spojených rozsáhlých záplav, jakož i dalších škodlivých projevů vzniklých povodňových vln.
3. O mohutnosti povodňového odtoku v průběhu druhé fáze povodně svědčí dosažené hodnoty kulminačních průtoků, které překročily v řadě profilů dosud známá maxima za celé období pozorování. Doby opakování největších průtoků na mnoha místech přesáhly 100 let a v některých místech i 1000 let.
4. Katastrofálně byly rozvodněny Vltava v celé trati a její přítoky Malše, Lužnice, Otava, Berounka, dále dolní Labe a Dyje.
5. Průběh první povodňové vlny byl na nejvíce rozvodněné Vltavě podstatně ovlivněn nádržemi Vltavské kaskády, které zachytily významnou část jejího objemu a zároveň zmenšily výrazně i kulminační průtoky.
6. Při druhé povodňové vlně se retenční prostory nádrží rychle zaplnily a jejich vliv na další průběh povodně byl proto již minimální. Pouze nádrže Lipno I a Orlík významněji přispěly ke zmenšení kulminačních průtoků, přičemž došlo k překročení maximální přípustné hladiny v nádrži Orlík. Na Ohři výrazně ovlivnila průběh povodně nádrž Nechanice a na Dyji nádrž Vranov.
7. Průběh povodně na Vltavě pod Prahou a na dolním Labi změnily rozsáhlé inundace. Jejich účinkem se povodňová vlna postupně zplošťovala a velikost kulminačního průtoky směrem po proudu klesala, včetně doby opakování.
8. S výjimkou menších oblastí, které byly zasaženy srážkami větší intenzit, vykazovala srpnová

povodeň 2002 větší extremitu na povodích větších a středních rozměrů.

9. Na malých a nepozorovaných povodích s největšími naměřenými srážkovými úhrny byly v 63 profilech vypočteny a vyhodnoceny kulminační průtoky. Podle jejich hodnot zjištěné specifické maximální odtoky nikde nepřekročily dosud známá maxima. Na některých povodích byl však zaznamenán několikanásobný výskyt extrémních povodní během jednoho měsíce. Zároveň byly získány jiné užitečné poznatky z hydrologie povodní na malých povodích, které budou využity při zdokonalování postupů pro odvozování návrhových hydrologických veličin.
10. Z podrobné analýzy vlivu nádrží na průběh povodně ze srpna 2002 vyplývá, že jejich účinek na snížení kulminačních průtoků byl vesměs pozitivní a že manipulace probíhaly v souladu s platnými manipulačními řády.
11. Modelové simulace se vstupy jiných počátečních hladin v nádržích Vltavské kaskády potvrdily, že i jiné varianty manipulací nemohly výrazně ovlivnit velikost kulminace druhé povodňové vlny v Praze. Také alternativa neexistence Vltavské kaskády nepotvrdila očekávané urychlení postupu povodňové vlny nádržemi.

HODNOCENÍ EXTREMITY POVODNĚ

1. Přestože příčinné srážky povodně v srpnu 2002 byly extrémním případem, provedené analýzy ukazují, že dosahovaly pouze 68 % maximálních hodnot, které jsou v našich zeměpisných šířkách fyzikálně možné. Z toho vyplývá, že výskyt vyšších plošných srážek než byla výška srážek v srpnu 2002 je reálně možný.
2. Opakovaný výskyt silných srážkových epizod v krátkém časovém odstupu několika dní je případem sice sporadickým, v historii povodní bylo však již několikrát zaznamenáno, že extrémní případy letních regionálních povodní bývají někdy doprovázeny podružnými povodněmi (např. rok 1890, 1997).
3. Pravděpodobnost opakování extrémní povodně podobných rozměrů, jakými se vyznačovala srpnová povodeň 2002 na našem území, nelze v nejbližších letech seriózně kvantifikovat. Případy kumulace let s výskytem velkých povodní v letním pololetí jsou však v povodí Vltavy v minulosti známy (1872, 1890, 1897, 1899).

HLÁSNÁ A PŘEDPOVĚDNÍ POVODŇOVÁ SLUŽBA

1. Povodňová situace značně prověřila připravenost předpovědní povodňové služby a stav i odolnost objektů státní sítě pozorovacích a hlásných stanic. Zjištěné nedostatky jsou průběžně odstraňovány v rámci přidělených finančních prostředků. Náročnější perspektivní potřeby rozvoje hlásné a předpovědní povodňové služby byly promítnuty do projektu Modernizace předpovědní a výstražné služby ČHMÚ.
2. Navzdory mimořádné situaci a často i následkem nedostatku informací a věrohodných podkladů ze staniční sítě byly jak jednotlivé předpovědi, tak

i odborné odhady v období kulminačních fází průtokových vln relativně dobré. Poměrně dobře se osvědčily i nově zavedené předpovědní hydrologické modely.

3. V systému hlásné povodňové služby, která má být podle vodního zákona organizována povodňovými orgány, příliš nefungovalo předávání informací hydrologické předpovědní službě ČHMÚ od orgánů obecní samosprávy. Předávaných hlášení z doplňkových profilů hlásné sítě nebo ze základních profilů, kde došlo k poruše vodoměrné stanice, bylo minimum.
4. Na základě vyhodnocení aktivit a výsledků hlásné a předpovědní povodňové služby byly odvozeny potřebné postupy a opatření ke zlepšení efektivity toho systému:
 - Rozšířit a zlepšit informační systém hlásné povodňové služby. Ve spolupráci krajských úřadů, správců povodí a regionálních poboček ČHMÚ provést celkovou revizi hlásných profilů kategorie A a B. Ve vazbě na povodňové plány prověřit směrodatné limity pro vyhlásování stupňů povodňové aktivity. Zabezpečit na úrovni obcí sledování hlásných profilů za povodní.
 - Dokončit automatizaci vodoměrných stanic v hlásných profilech kategorie A a postupně vybavit automatickými stanicemi hlásné profily kategorie B. Zabezpečit odborné provozování těchto stanic státními podniky Povodí nebo ČHMÚ a spolehlivý přenos dat do jejich operativních center.
 - Nadále zlepšovat systémy hydrologických předpovědí, jejich spolehlivost a prodlužovat dobu předpovědí. Využívat plošných informací o srážkách (radar, kombinovaný odhad radar – pozemní srážkoměry) ke zpřesnění srážko-odtokového modelování a zkvalitnění operativních předpovědí.
 - Prohloubit spolupráci mezi ČHMÚ a státními podniky Povodí při tvorbě povodňových předpovědí, zejména na tocích ovlivněných provozem přehradních nádrží.
 - Rozšířit a zkvalitnit hlásnou a předpovědní službu ve vazbě na sousední státy v rámci mezinárodních povodí Labe, Odry a Dunaje. Zabezpečit potřebný rozsah meteorologických a hydrologických údajů pro společné předpovědní povodňové systémy.
 - Rozšířit prezentaci informací hlásné a předpovědní povodňové služby na Internetu, včetně informací o srážkách a povodňových předpovědích.
 - Vytvořit u ČHMÚ finanční a personální podmínky pro rozšíření a zkvalitnění předpovědní povodňové služby v rámci projektu Modernizace předpovědní a výstražné služby ČHMÚ.
 - Trvale zlepšovat vyhodnocování naměřených hydrologických a meteorologických údajů a jejich vzájemných souvislostí při výskytu povodňových situací. Rozvíjet hydrologický výzkum povodňového režimu a jeho ovlivnění.

JAKOST POVRCHOVÝCH A PODZEMNÍCH VOD VE VZTAHU K POVODŇOVÉ SITUACI

1. Poškození ČOV záplavami patří mezi nejvýznamnější dopady ohrožující jakost vody. Za srpnové

povodně 2002 docházelo nejen k přímému vypouštění nečištěných odpadních vod do toků, ale současně k vyplavení nebezpečných odpadních vod a kalů z procesu čištění.

2. ČOV jsou z technických důvodů obvykle situovány do bezprostřední blízkosti vodních toků, výjimečně i do záplavových území. Povodeň ze srpna 2002 prokázala nutnost jejich důkladného zabezpečení proti záplavám.
3. V rámci monitoringu sledujícího vliv ČOV na kvalitu vody byl zjištěn především varující výskyt vysokého počtu indikátorů fekální kontaminace (který je provázen zvýšeným rizikem onemocnění) způsobený přímým vyústěním kanalizace do toků, vypláchnutím žump, jímek apod. Problematice prevence a s tím související potřebě rychlé identifikace potenciálního ohrožení obyvatelstva kontaminovanou vodou je proto nutno věnovat prioritní pozornost (zavedením rychlých metod detekce fekálních indikátorů, zvýšenou frekvencí odběrů v průběhu povodňových pohrom, včasnou informovaností o hrozícím nebezpečí apod.).
4. V době povodní je nutno stanovit režim mimořádného monitoringu a konkrétně určit:
 - stěžejní odběrové profily poblíž zdrojů pitné vody, pod možnými zdroji kontaminace (SEZ, ČOV, průmyslové podniky), v uzávěrových profilech vodních útvarů apod.,
 - akreditované laboratoře v daném regionu, které budou zodpovědné za provádění analýz,
 - rozsah monitoringu vod (základní rozbor, vhodné metody),
 - účelově rozšířený monitoring, zaměřený na identifikaci nebezpečných látek pod zdroji možných nebezpečných úniků a na z toho vyplývající systém varovných opatření,
 - povodňovou frekvenci odběrů,
 - subjekty zodpovědné za včasné informování o aktuální situaci a zajištění nápravných opatření.
5. K omezení vlivu SEZ a prevenci úniků nebezpečných látek se doporučuje:
 - technicky zabezpečit sklady i manipulační prostory závadných látek a SEZ proti možným splachům do povrchových vod a průsakům do podzemních zdrojů vod,
 - provést důslednou sanaci SEZ,
 - provádět mimořádný monitoring v profilech umístěných pod potenciálními zdroji kontaminace na základě provedené analýzy rizik.

GEOLOGICKÉ ZMĚNY ZPŮSOBENÉ POVODNÍ V ÚDOLNÍCH NIVÁCH A V PŘÍLEHLÉM OKOLÍ

1. Údolní nivy jsou v České republice z mnoha důvodů ovlivňovány lidskou činností. Z tohoto pohledu srpnová povodeň 2002 znovu důrazně připomněla, že řeka v režii přírodních procesů má tendenci se vracet ke své původní trase, k přirozené stavbě údolní nivy a ke všem procesům, které v ní probíhaly dříve.
2. Tam, kde antropogenní zásahy tento vývoj respektovaly a předem počítaly se vznikem velké povodně, obvykle nevznikaly velké geologické změny ani velké škody. Bohužel mnoho staveb,

především v druhé polovině minulého století, vzniklo ve značném odklonu od tohoto přírodně blízkého pojetí, a proto došlo ke značným povodňovým škodám.

3. Z hlediska geologických poznatků získaných analýzou srpnové povodně 2002 a následných průzkumů se doporučují následující opatření:
 - uskutečnit systematické geologické a geomorfologické zmapování údolních niv, zaměřené na jejich dynamický, geologický a geomorfologický vývoj,
 - vytvořit geologickou a geomorfologickou databázi, která by shromažďovala veškeré odborné a účelové podklady pro budoucí územní plánování a projektování nutných staveb v záplavových územích,
 - navrhnout postupy, které by umožnily, aby se povodňové průtoky v údolních nivách, tam, kde je to možné, mohly rozlévat,
 - zakládat a formovat výsypky i deponie s ohledem na rozsah možné povodně.

VZTAHY MEZI KRAJINOU A POVODNÍ

1. Víceméně překrývající se hranice výskytu fluvizemí s hranicí maximálních rozlivů prokázala, že povodeň v srpnu 2002 byla extrémním jevem. Nebyla však jevem v období holocénu ojedinělým. Z tohoto důvodu je nutné respektovat celou údolní nivu jako potenciální zaplavené území i pro mimořádné velké povodně podobného rozsahu, jakým se vyznačovala srpnová povodeň.
2. Hydrologické rozměry povodně byly způsobeny z velké části člověkem neovlivnitelnými faktory, proto chce-li se dosáhnout redukce škod způsobených povodňovými průtoky, dají se do jisté míry měnit pouze ty příčiny, na které mají lidé svými zásahy vliv. Vedle zvyšování retenční schopnosti krajiny (což má vliv však jen na povodně s menší extremitou) to je zejména naléhavá potřeba měnit způsoby využívání údolních niv. Ty vykazují různý stupeň přetvoření člověkem, např. od 9 % plochy nivy v posuzované části Úhlavy až po 32 % na Berounce mezi Berounem a Prahou.
3. Za negativní historickou změnu krajiny umocňující povodňové škody se považují ve studovaném povodí Otavy zjištěné zkrácení říční sítě a změny hospodářského využívání údolních niv.
4. Přírodní ekosystémy nebyly povodní nijak výrazně zasaženy. Citelné narušení biotopů některých chráněných druhů bylo zpravidla kompenzováno vytvořením nových vhodných biotopů.
5. K zadržování vody v krajině může účinně přispívat zejména přeměna struktury využívání ploch s nízkou retenční schopností především v erozně zatížených místech. Tento postup má však své lokální limity. Např. při tak vysokých úhrnech a totální nasycenosti povodí, které zapříčinily vznik hlavní povodňové vlny v srpnu 2002, byl účinek minimalizované retenční kapacity na redukcí kulminačních průtoků a tím i na výši povodňových škod bezvýznamný.

6. Posuzované rozsáhlé revitalizační úpravy vodních toků přestály povodeň prakticky beze změn, popřípadě se změnami, které nejsou v rozporu s cílovým stavem revitalizovaného koryta vodního toku. Přirozených změn koryt způsobených povodní u revitalizovaných i nerevitalizovaných toků lze efektivně využívat k revitalizačním cílům při respektování diferencovaného přístupu k vodotečím podle stupně zástavby a majetkoprávních poměrů.
7. Z hlediska dalšího rozvoje Programu revitalizace vodních toků a povodňové ochrany je potřebný dlouhodobý výzkum ekologických a hydrologických funkcí břehových a doprovodných porostů.

BEZPEČNOST VODNÍCH DĚL ZA POVODNĚ

Významná vodní díla

1. Při průchodu srpnové povodně byla z hodnoceného souboru 27 významných VD nadpoloviční většina, celkem 15 VD, vystavena mimořádným zatěžovacím a provozním stavům. Osm VD na základě vhodného konstrukčního a stavebního provedení a vyplývajících reálných rezerv hlavně v kapacitě zařízení pro převádění povodňových průtoků povodeň převedlo bez podstatnějších škod. Na zbývajících sedmi VD, zejména na některých stupních Vltavské kaskády, průchod povodně způsobil značné škody jak svým destruktivním účinkem na stavební a zemní konstrukce v podhrází, tak ztrátami z užitku při zaplavení objektů.
Z vyhodnocení zavedených a programových sledování technicko-bezpečnostního dohledu, výsledků mimořádných prohlídek a kontrolních měření za povodně i po ní vyplývá, že všechna hodnocená díla byla za srpnové povodně v bezpečném stavu a stabilní bez výhrad. Bezpečnost některých děl byla podmíněna zvýšeným operativním úsilím pro zajištění plných kapacit bezpečnostních a výpustných zařízení (především zadržováním a odstraňováním plavenin v bezpečné vzdálenosti od objektů přelivů).
2. Navrhovaná nápravná opatření a rozsáhlé sanační zásahy se postupně podle naléhavosti a technické potřeby realizují.

Vodní díla III. a IV. kategorie

3. Vzhledem k celkovým počtům havarovaných a významně poškozených VD místního významu lze pro jejich obnovu a opravu doporučit následující programový postup:
 - asi do dvou let opravit prioritně všechny protržené hráze rybníků větších než 5 ha,
 - ve výhledu do pěti let opravit havárie hrází nebo objektů u rybníků menších než 5 ha,
 - u místních poškozených hrází a objektů přijmout a realizovat urychleně opatření, zajišťující uvedení rybníků do bezpečného stavu.
4. Při opravách a rekonstrukcích se doporučuje preferovat v maximální možné míře nehrazené přelivy, případně rybníky vybavovat nouzovými a terénními přelivy.
5. Významné větší rybníky je třeba vybavit aktuálními manipulačními a provozními řády, případně

existující staré dokumenty revidovat v souladu se současnými předpisy.

Ochranné hráze

6. Provozní bezpečnost ochranných hrází především ovlivňují tyto faktory a okolnosti:
 - nedostatečné dimenzování odlehčovacích objektů, nebo jejich úplná absence,
 - nevyrovnaná niveleta koruny hráze (předurčující pravděpodobné místo přelítí),
 - nedostatečná výška opevnění břehů, které je dimenzováno na výrazně menší průtoky než se ukázalo při srpnové povodni 2002 (došlo až k erozi horních částí hrází nad opevněním),
 - k opevnění břehů jsou často použity kameny menší velikosti s nedostatečnou schopností odolávat náporu vody (u vyspárovaného kamenného opevnění dochází k podtékání vodou a erozi zemin pod opevněním s jeho následnou destrukcí),
 - neudržovaná vegetace na vzdušném svahu,
 - rozježděná vzdušná pata, využívaná na okraji polních pozemků jako komunikace,
 - zvětšuje se nežádoucí působení zvěře, zejména bobrů (Morava), lišek (nory), divokých prasat (hluboké rozrývání zemních hrází),
 - k poškození ochranných hrází při povodních přispívají zejména u náporové strany rozměrné plovoucí předměty.
7. Ochranné hráze situovat dále od konce svahu říčního koryta. Pokud to z prostorových důvodů není možné, je nutné břehy opatřit těžkým opevněním.
8. Významné ochranné hráze musí být postupně vybaveny provozními řádů, v nichž budou vymezeny povinnosti obsluhy pro jejich pravidelnou údržbu.

POZNATKY A NÁMĚTY VYPLÝVAJÍCÍ Z ČINNOSTI POVODŇOVÝCH ORGÁNŮ

1. Zásadní pozitivní vliv na průběh celé povodňové a později krizové události měly změny přijaté v mezidobí od povodně v roce 1997.
2. Organizační i komunikační problémy a problémy se zajištěním materiálů i mechanizace se dařilo zvládat operativně během povodně. Na druhou stranu, právě na těchto úsecích se stále ještě vyskytuje mnoho námětů k řešení v rámci preventivních opatření.
3. Je nutno podstatně zvýšit úlohu územního plánování a stavebního řádu v inundačních územích a zajistit kvalitní spolupráci vodoprávních úřadů a orgánů územního plánování.
4. Obdobně je zapotřebí preferovat integrované způsoby řešení ochrany před povodněmi, pravděpodobnostní přístupy při stanovování povodňových rizik a do řešení je nutno zahrnout i paleo-hydrologické analýzy.
5. Další prioritou je potřeba ochrany vycházející z možností vzniku infekcí a úniků nebezpečných látek za povodní.
6. Bude třeba napravit stávající stav, kdy v řadě měst a obcí nejsou k dispozici povodňové plány v odpovídajícím rozsahu a kvalitě.

7. Povodňové plány se musí zaměřit na kritická místa na toku, jakož i na ochranu sídel, a nejen na statický způsob řešení vycházející z hodnot kulminace průtoků a stanovení břehových čar za rozlivů. Je třeba brát do úvahy i zhodnocení funkce technických prvků v toku a v inundačním území, ať už jde o vlivy způsobené modifikací příčných i podélných profilů v čase či o ostatní vlivy vyvolané např. křížením s inženýrskými sítěmi nebo komunikací atd.
8. Pro každou kritickou oblast je třeba navrhnout variantní způsoby vodohospodářského řešení povodňové problematiky a zhodnotit v sídlech možnosti zvýšit odolnost staveb i použití mobilních hradicích a jiných spolehlivých způsobů povodňové ochrany.
9. Pokud je reálné zlepšit ochranu obyvatel a majetku před negativním vlivem povodní změnou využití vodních děl (zejména přehradních nádrží a velkých rybníků), doporučuje se přezkoumat možnosti změny jejich vodoprávního povolení nebo jen manipulačních řádů za předpokladu, že o to dotčené obce požádají při zajišťování veřejného zájmu ochrany před povodněmi.
10. Je nutno provést inventarizaci v oblasti uskladnění materiálů i mechanismů použitelných při řešení povodňové, příp. krizové situace, přehled evakuačních míst, inventarizaci kvality i stupně amortizace staveb a zařízení, zhodnocení úrovně provozu i údržby.
11. Bude třeba zhodnotit materiální, mechanizační, přepravní, informační a evakuační připravenost v městech, obcích i větších územních celcích.
12. Naprosto jednoznačně musí být vyjasněny kompetence mezi subjekty povodňové ochrany, přitom musí k naléhavým prioritám patřit i plné uplatnění principu subsidiarity (podle něhož je nutno samosprávu a výkon veřejné správy co nejvíce přiblížit občanům a dané problémy by pak měly být řešeny nebyrokratickou cestou na nejnižší možné úrovni samosprávy i státní správy).
13. Musí být zabezpečena propojenost a funkčnost informačních systémů mezi hlásnou a varovnou službou, povodňovými komisemi, předpovědní povodňovou službou, správci vodních toků a vodních děl, úřady měst a obcí i vyšších správních celků, štáby krizových center a záchranných systémů, přičemž hlavním cílem je, aby byl eliminován informační šum, k němuž doposud velice často docházelo zejména v důsledku nedodržování zásady kompetencí i při nedodržování principů jednoznačně vymezené odpovědnosti, jednoznačně definovaných podmínek decentralizace i subsidiarity.
14. S ohledem na eliminaci rizika výpadků spojení, přetížení sítí apod. je třeba zajistit vybavenost obcí a všech složek integrovaného záchranného systému prostředky pro komunikaci a efektivní práci za těchto ztížených podmínek.

SOCIÁLNÍ A EKONOMICKÉ DOPADY POVODNĚ

1. Díky legislativě přijaté v období po povodni v roce 1997 i dalším nástrojům a iniciativám byla v mezi-

dobí mezi oběma významnými povodněmi navržena řada mnohostranných opatření, které vedly k podstatně zvýšené kvalitě i rozsahu zpracovávání povodňových plánů.

2. Integrovaný systém ochrany před povodněmi i ve vazbě na krizové řízení je nutné dále zdokonalit, aby jeho funkce optimálně vyhovovaly podmínkám, které nastaly v srpnu 2002 v osídlených záplavových územích podél Vltavy, Labe i jejich přítoků (v Praze, Českých Budějovicích, Plzni, Písku, Neratovicích, Zálezlicích, Metlách, Majdaletě, Olešnici atd.).
3. Jako hlavní přístupy ke zlepšení systémů prevence v České republice byla proto identifikována opatření odpovídající následujícím zásadám:
 - Výrazné posílení úlohy územního plánování a rozhodování stavebních úřadů ve spolupráci s vodoprávními úřady a správci povodí při povolování staveb ve všech územích ohrožovaných povodněmi a při usměrňování způsobu využívání záplavového území.
 - Podrobnější a systémově provázanější legislativní úprava procesu přípravy trvalých preventivních ochranných opatření, sloužících více subjektům. Zodpovědnost za přípravu preventivních ochranných opatření je třeba uložit obcím a krajům, ale při zachování a zdůraznění přímé zodpovědnosti ohrožených subjektů za vlastní ochranu a za její financování. Takto uložené povinnosti přizpůsobit i rozpočtová pravidla pro financování obcí a krajů.
 - Zvýšit spolehlivost hlášené povodňové služby i v případě extrémních povodní.
 - Zapojit aktivněji obce do systému hlášené povodňové služby, včetně budování lokálních výstražných systémů.
 - Rozšířit a zkvalitnit předpovědní povodňové služby ČHMÚ ve spolupráci se správci povodí.
 - Určit jednoznačně kompetence a systémové zpětné vazby mezi účastníky povodňové ochrany.
 - Navrhnout efektivní postupy k omezení či zastavení dalšího růstu potenciálu škod v ohrožených územích prostřednictvím preventivních, operativních, mobilních, logistických a jiných nástrojů povodňové ochrany.
 - Podporovat pojištění majetku jak občanů, tak i státu, a vytvářet k tomu patřičné podmínky.
 - Rozvíjet spolupráci státu a pojišťoven v oblasti legislativy, prevence povodní, identifikace povodňových rizik apod.
 - Organizovat po proběhlých povodních větších rozměrů zdravotnický monitoring u postiženého obyvatelstva.
 - Řešit obnovu domovního a bytového fondu v územích postižených katastrofálními povodněmi způsobem specializovaného koordinovaného postupu krajských úřadů a obcí s rozšířenou působností.
4. Je rovněž nutno rozlišovat ochranu historických center, historické zástavby, průmyslových objektů, souvislých bytových ploch v obcích i ve městech, jakož i významných liniových staveb,

od ochrany rozptýlené a drobné zástavby, od ochrany lesů, orné půdy, luk aj.

5. Neopomenutelné je i zhodnocení funkce technických prvků v inundačním území. Specifikem je sledování úprav toku a změn morfologie toku, jeho dna i břehů během času. Těmto změnám se obecně, jak se ukázalo s povodňovými událostmi v srpnu 2002, nevěnuje dostatečná pozornost, dokumenty o provedených úpravách i změnách se jen ojediněle archivují. Přitom změny morfologie koryta mohou být spolupříčinou negativního průběhu povodně. Zmíněným činností je nutné se věnovat systematicky a pravidelně.
6. Jelikož nejde jen o český problém, je více než zřejmé, že by měly být více využívány zkušenosti s plánováním, programováním a realizací ochrany před povodněmi ze zahraničí, jako např. ze států západní Evropy a USA, především ze sousední SRN z povodí Rýna, z hlavního města Rakouska Vídně atp.
7. K aktuálním požadavkům ochrany před povodněmi patří i naléhavá potřeba aplikovat pohotově moderní metody dostupné vědy a nejlepší postupy dostupných technologií. V obou případech je třeba se opírat o nejnovější poznatky z oborů stochastické a deterministické hydrologie, výzkum historických proxy dat (zahrnující i problematiku paleohydrologie), adaptibilní principy řízení, teorie chaosu, analýzy rizik povodňových pohrom, výběru vhodných variant povodňových opatření, psychologie chování lidí, organizací i jiných systémů v krizových situacích atp. Rozvoj teoretického zázemí povodňové ochrany by měl probíhat permanentně podle předem vypracované strategie výzkumu a za podpory státních a ostatních příslušných agentur.

INFORMAČNÍ PODKLADY A MAPOVÁ DOKUMENTACE POVODNĚ

1. Na základě dosažených výsledků a zkušeností získaných v průběhu prací v tomto tematickém bloku se doporučuje sjednotit celostátně a metodicky způsob polohové a výškové fixace čáry maximální záplavy reliéfu v zasaženém území.
2. Vedle toho bude nutné usměrnit celostátně a metodicky záznam čar maximálních záplav reliéfu do jednotného mapového podkladu.
3. Předpokládá se, že budou vytvářeny trvale podmínky, které by umožňovaly včasné systematické pořízení potřebné letecké (družicové) dokumentace při výskytu významné povodňové situace podle rozhodnutí Ústřední povodňové komise.
4. Bezprostředně po skončení projektu bude třeba zabezpečit průmět získaných poznatků do revize a tvorby povodňových plánů a do procesu plánování územního rozvoje. Za tím účelem budou zpřístupněny potřebné výstupy Projektu všem zainteresovaným organizacím a orgánům veřejné správy.

Ing. Jan Bouček,
koordinátor projektu
Výzkumný ústav vodohospodářský
T.G.Masaryka

Aktivity v oblasti environmentálního účetnictví v roce 2003

Od roku 2000 pracuje při Ministerstvu životního prostředí pracovní skupina Environmentální účetnictví na podnikové úrovni. Následující text informuje o práci skupiny v roce 2003.

V průběhu roku 2003 se na téma environmentální účetnictví konaly čtyři významné akce – dvě konference (z toho jedna mezinárodní) a dva odborné semináře (pracovní jednání).

Pracovní jednání 1. 4. 2003 (Praha)

První pracovní jednání k problematice environmentálního účetnictví na podnikové úrovni v roce 2003 uspořádaly MŽP a Univerzita Pardubice 1. dubna v Praze. V rámci tohoto jednání byla účastníkům prezentována případová studie implementace environmentálního manažerského účetnictví podle nově vzniklého Metodického pokynu k zavedení environmentálního manažerského účetnictví (platí od 1. 1. 2003). Studie byla zpracována pro MŽP v listopadu roku 2002 (autoři: Ing. Vojtěch Vaněček, CSc. a Ing. Jaroslava Hyršlová, Ph.D.). Studie slouží jako demonstrační příklad vedení (zavedení) environmentálního účetnictví v českém výrobním podniku. Byla provedena v souladu s účetní praxí a se studií Manažerské environmentální účetnictví (Ing. Jaroslava Hyršlová, Ph.D. a kol., 2001).

O tom, co je to environmentální účetnictví a jak ho vést na úrovni podniku, není jednotná představa. Dané problematice se věnuje řada publikací¹⁾, ale existuje málo konkrétních příkladů a vzorů. Pokud podniky systém implementovaly, učinily tak zpravidla pouze na základě vlastních představ a podle potřeb svého podniku. To platí nejen v České republice (jak je zřejmé z průzkumů), ale i v zahraničí. MŽP připravilo a zveřejnilo na své internetové stránce (www.env.cz) v říjnu roku 2002 Metodický pokyn pro zavedení environmentálního manažerského účetnictví. Tento metodický pokyn je zpracován v návaznosti na Pravidla k zavedení systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí (Aktualizovaná pravidla EMAS), která jsou v souladu s Usnesením vlády České republiky č. 651, ze dne 19. 6. 2002. V Příloze I Požadavky na systém environmentálního řízení organizace, části 1. 3. 5 Environmentální finanční toky je zakotvena povinnost vytvořit a udržovat postupy ke sledování environmentálních finančních toků, s cílem zavést environmentální manažerské účetnictví.

Ve studii prezentované příklady zavedení environmentálního účetnictví jsou s tímto metodickým pokynem plně v souladu. Případové studie byly zpracovány ve dvou podnicích – v akciové společnosti AROMA Praha a na jedné z výroben společnosti

KAUČUK, a. s. Kralupy nad Vltavou. Autoři případových studií seznámili účastníky jednání s postupem prací při implementaci environmentálního účetnictví ve vybraných podnicích a se svými zkušenostmi a poznatky z konkrétní aplikace metodického pokynu. Studie vyšla i v časopise Planeta č. 5/2003.

Vědecká konference Podnikové environmentální účetnictví (Pardubice)

24. června 2003 uspořádaly MŽP, Univerzita Pardubice a Vysoké učení technické Brno (dále VUT Brno) vědeckou konferenci s názvem **PODNIKOVÉ ENVIRONMENTÁLNÍ ÚČETNICTVÍ**. Konference se konala v Pardubicích. Na konferenci byly diskutovány nejnovější poznatky z oblasti ochrany životního prostředí a došlo k výměně zkušeností a vědeckých poznatků z oblasti implementace environmentálního účetnictví. Na jednání byly dále prezentovány výsledky řešení grantového projektu GAČR Informace o environmentálních nákladech pro environmentální management (registrační číslo grantového projektu: 402/02/0092), jehož řešiteli jsou VUT Brno a Univerzita Pardubice. Odbornými garanty konference byli Doc. Ing. Anna Fedorová, CSc. a Ing. Alena Kocmanová, Ph.D. (VUT Brno), Ing. Miroslav Hájek, Ph.D. (MŽP) a Ing. Jaroslava Hyršlová, Ph.D. (Univerzita Pardubice). Na konferenci bylo předneseno 14 odborných příspěvků z těchto tematických oblastí:

- Nástroje environmentální politiky (rozdělení nástrojů, vliv reformy financí na nástroje politiky životního prostředí, daňová reforma na Slovensku);
- Výdaje na ochranu životního prostředí a jejich statistické zjišťování;
- Systémy environmentálního managementu (vývoj systémů v ČR a ve světě);
- Environmentální reporting (přístupy ve světě, metodika OREÉ);
- Implementace environmentálního účetnictví v podnicích (certifikace a environmentální účetnictví, sledování environmentálních nákladů – poznatky z konkrétních podniků i zkušenosti ze zahraničí);
- Výzkum v oblasti systémů environmentálního managementu a sledování environmentálních nákladů v podnicích.

V rámci vědecké konference se uskutečnilo i jednání pracovní skupiny Environmentální účetnictví na podnikové úrovni. Konference se zúčastnilo 35 odborníků z České republiky a ze Slovenska. Z kon-

¹⁾ V češtině: Hyršlová J., Vaněček V.: **Manažerské účetnictví pro potřeby environmentálního řízení (environmentální manažerské účetnictví)**, MŽP Praha, 2003; Farský M., Ritschelová I., Vomáčková H.: **Životní prostředí z pohledu účetnictví**, Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2001; Vaněček, V.: **Environmentální podnikové účetnictví**, Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy v Praze, 1996.

ference byl vydán sborník (vydala Univerzita Pardubice v roce 2003, ISBN 80-7194-572-2).

Mezinárodní vědecká konference Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí (Brno)

Ve dnech 7. – 9. října 2003 se konala v Brně mezinárodní vědecká konference EKONOMICKÉ ASPEKTY OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. Konferenci uspořádaly MŽP, Univerzita Pardubice, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita Brno a VUT Brno. Cílem konference byla diskuse k nejnovějším poznatkům z oblasti ochrany životního prostředí a jejích ekonomických aspektů a výměna zkušeností a vědeckých poznatků z oblasti implementace systémů environmentálního managementu a environmentálního účetnictví. Na jednání byly prezentovány výsledky řešení grantových projektů zaměřených na danou problematiku. Odbornými garanty mezinárodní konference byli Prof. Ing. Jiří Hřebíček, CSc. (MZLU Brno), Prof. Ing. Jiří Dvořák, DrSc., Doc. Ing. Anna Fedorová, CSc. a Ing. Alena Kocmanová, Ph.D. (VUT Brno), Ing. Maria Urbaniec (IHI Zittau), Doc. Ing. Peter Sakál, CSc. (STU Bratislava, Materiálovotechnologická fakulta Trnava), Ing. Miroslav Hájek, Ph.D. (MŽP) a Ing. Jaroslava Hyršlová, Ph.D. (Univerzita Pardubice). Bylo předneseno 20 odborných příspěvků z těchto tematických okruhů:

- Nástroje environmentální politiky (příspěvek dobrovolných nástrojů ke zvyšování konkurenceschopnosti firem, příklady spolupráce mezi průmyslem a vládou);
- Odpadové hospodářství (výsledky společného evropského výzkumu v oblasti odpadového hospodářství, optimalizace přepravních toků při likvidaci použitých výrobků, využití metody LCA);
- Zkušenosti ze zavádění a fungování systémů environmentálního managementu v podnicích (zavádění systémů environmentálního managementu na Slovensku a v České republice, příklady implementace v konkrétních podnicích);
- Implementace environmentálního účetnictví v podnicích (přístupy k posuzování efektivnosti environmentálních investic, připravenost českých podniků na implementaci systému environmentálního účetnictví);
- Informace o environmentálních nákladech v rámci environmentálního managementu (strategický management nákladů).

Jednacími jazyky konference byly angličtina, čeština a slovenština. V rámci konference se uskutečnila i návštěva Mezinárodního veletrhu informačních a komunikačních technologií INVEX Brno (včetně doprovodných programů a s prezentací informačních systémů na podporu systémů environmentálního managementu). Akce se zúčastnilo 47 odborníků z České republiky, ze Slovenska, z Polska a z Německa. Z konference byly vydány dva sborníky – jeden v češtině a druhý v angličtině (vydala Univerzita Pardubice v roce 2003, ISBN 80-7194-586-2 a 80-7194-585-4).

Pracovní jednání 1. 12. 2003 (Praha)

V závěru roku 2003 se uskutečnilo ještě jedno pracovní jednání. Hlavním cílem jednání bylo shrnout výsledky práce pracovní skupiny Environmentální účetnictví na podnikové úrovni za rok 2003 a stanovit postup prací v roce 2004. Na jednání byly současně prezentovány základní poznatky ze studie Využití environmentálního účetnictví při řešení rozhodovacích úloh v podniku s cílem ochrany životního prostředí (autoři: Ing. Vojtěch Vaněček, CSc. a Ing. Jaroslava Hyršlová, Ph.D.). Účelem studie bylo zpracovat konkrétní případové studie na využití environmentálního účetnictví v rámci podnikových rozhodovacích procesů.

Na jednání vystoupil s příspěvkem na téma Využívání environmentálního manažerského účetnictví v zahraničí a hlavní směry dalšího výzkumu Ing. Miroslav Hájek, Ph.D. (MŽP). Z diskuse k příspěvku vyplynulo, že pracovní skupina bude v dalším roce věnovat zvýšenou pozornost problematice environmentálního reportingu a bude nadále sledovat aktivity mezinárodních expertů a spolupracovat na projektech mezinárodní expertní pracovní skupiny divize OSN pro udržitelný rozvoj zaměřených na zvýšení úlohy vlád při podpoře environmentálního manažerského účetnictví.

V roce 2003 vydalo MŽP k problematice environmentálního účetnictví odbornou publikaci **Manažerské účetnictví pro potřeby environmentálního řízení (environmentální manažerské účetnictví)** – autoři: J. Hyršlová a V. Vaněček. Vydáním této publikace se environmentální účetnictví dostane do širšího povědomí. Publikace je i vhodným studijním materiálem pro odbornou veřejnost a vytváří předpoklady pro širší diskusi k dané problematice.

Pro zvýšení informovanosti o možnostech využití environmentálního účetnictví a v souvislosti s vydáním Metodického pokynu k zavedení environmentálního manažerského účetnictví byly pro zájemce o danou problematiku uspořádány v roce 2003 odborné kurzy (pořadatel: České ekologické manažerské centrum).

Ing. Jaroslava Hyršlová, Ph.D.

Bližší informace o činnosti pracovní skupiny jsou k dispozici u kontaktních osob:

Ing. Alena Krejčová,

Odbor ekonomiky životního prostředí, Ministerstvo životního prostředí

Vršovická 65, 100 10 Praha 10

Tel: 267 122 552, Fax: 267 310 277

e-mail: krejcova@env.cz

Ing. Jaroslava Hyršlová, Ph.D.,

Univerzita Pardubice, Fakulta chemicko-technologická, Katedra ekonomiky a managementu chemického a potravinářského průmyslu, Studentská 84, 532 10 Pardubice

Tel.: 466 036 177, 466 036 299

e-mail: jaroslava.hyrslava@upce.cz

Jak dál v environmentálním manažerském účetnictví?

V říjnu 2002 schválilo MŽP Metodický pokyn pro zavedení environmentálního manažerského účetnictví¹, který usnadnil zavádění environmentálního účetnictví jak u podniků validovaných v rámci EMAS, tak i u ostatních podniků, které se rozhodly využít tohoto dobrovolného nástroje. Lze předpokládat, že obdobně jako o systémy environmentálního managementu se postupně bude zvětšovat zájem i o environmentální manažerské účetnictví.

Z přístupů podniků je zřejmý trvalý zájem o ochranu životního prostředí a snaha o udržení, popř. zlepšení jejich postavení na trhu. Podniky si jsou vědomy silícího tlaku na odpovědný přístup k ochraně životního prostředí a orientují se proto na environmentální systémy řízení, které mají ekonomický přínos a řeší současně otázky spojené se snižováním dopadu na životní prostředí.

Od prvních pokusů po dnešek

Je známo, že první pokusy o využívání environmentálního manažerského účetnictví se uskutečnily v České republice již na počátku 90. let v souvislosti se schvalováním řady environmentálních zákonů, které významnou měrou ovlivňovaly ekonomiku podnikatelského sektoru a bylo proto potřebné provádět analýzy dopadů těchto zákonů. Postupně se projevily snahy řídit vliv podnikatelských aktivit na životní prostředí. V důsledku toho podniky realizovaly omezování negativních dopadů především prostřednictvím využívání technologií šetrných k životnímu prostředí a preferování preventivních přístupů před koncovým řešením, které je zpravidla bez ekonomických přínosů, v rámci prostoru vymezeného nástroji politiky životního prostředí.

Díky dlouhodobému zájmu podniků o řešení otázek ochrany životního prostředí a podpoře ze strany státu jsou v České republice současné podmínky k rozvíjení environmentálních systémů řízení po stránce technické i ekonomické na poměrně vysoké úrovni, a to nejen na základě trvalého zájmu o řešení této problematiky, ale i s ohledem na využívání nejnovějších celosvětových poznatků v této oblasti. Jako příklad mezinárodních institucí, které se v posledních letech intenzivně zabývaly výzkumem a praktickým uplatněním environmentálního manažerského účetnictví, lze uvést Pracovní skupinu OSN pro zlepšení úlohy vlád při podpoře environmentálního manažerského účetnictví a Evropskou síť pro environmentální manažerské účetnictví.

Pracovní skupina OSN a Evropská síť

Pracovní skupina OSN pro zlepšení úlohy vlád při podpoře environmentálního manažerského účetnictví je zaměřena na zavádění a využívání environmentálního manažerského účetnictví. Byla založena v roce 1999 ve Washingtonu a členy jsou zástupci vlád, vládních agentur, univerzit, meziná-

rodních organizací, průmyslu a účetních organizací z 35 států. V návaznosti na jednání této pracovní skupiny byla vydána řada publikací (např. Environmentální manažerské účetnictví: Politiky a souvislosti, Stručný průvodce environmentálním manažerským účetnictvím, aj.) a byla založena stránka na internetu, zejména díky iniciativě zástupců Centra pro výzkum a informace o environmentálním manažerském účetnictví ve Spojených státech amerických. Informace na internetu² jsou zřejmě nejobsažnější a obsahují zprávy o konferencích, publikacích a aktuality z celého světa, včetně České republiky.

Evropská síť pro environmentální manažerské účetnictví (Síť pro environmentální manažerské účetnictví³ je zřízena i v jiných regionech, např. v Asii) sdružuje výzkumné pracovníky, podnikatele, poradenské firmy a další zájemce o environmentální manažerské účetnictví jako nástroje environmentálního řízení podniků. Tato organizace zajišťuje výměnu zkušeností, a to zejména formou setkání a pořádání mezinárodních konferencí. V posledních letech byly mezinárodní konference zaměřeny na

- environmentální účetnictví jako úlohu informačního systému (1999),
- environmentální účetnictví a organizační změny (2000),
- environmentální manažerské účetnictví a vládní politiku (2002),
- zavádění environmentálního manažerského účetnictví (2003).

Změna orientace

V posledním roce došlo na mezinárodní úrovni ke změně orientace environmentálního manažerského účetnictví. Úvahy o novém zaměření environmentálního manažerského účetnictví vycházely z poznání, že po teoretické stránce byla zvládnuta metodika pro podniky, vlády a další subjekty, a že již některé státy podle této metodiky postupují (včetně České republiky). Je nesporné, že jsou vytvořeny teoretické podmínky k zavedení environmentálního účetnictví, a to nejen ve vztahu k nákladům, ale i ke kalkulacím v návaznosti na materiálové toky. Znalosti v oblasti environmentálního manažerského účetnictví umožňují využití při rozpočtování, investičním plánování, kalkulování nákladů a přínosů environmentálních projektů,

¹ Metodický pokyn pro zavedení environmentálního manažerského účetnictví je umístěn na internetových stránkách Ministerstva životního prostředí (www.env.cz).

² <http://www.EMAwebsite.org>

³ <http://www.uni-lueneburg.de/eman>

⁴ Schaltegger, S., Burritt, R., Petersen, H.: An Introduction to Corporate Environmental Management. Striving for Sustainability. Greenleaf Publishing Limited 2003.

hodnocení environmentálních dopadů, sledování indikátorů, stanovení kvantifikovaných cílů atd.

Po diskusích a úvahách o prohloubení informační role prostřednictvím reportingu, zahrnutí externalit do informačního systému, upřesnění vztahu k biodiverzitě a dalším globálním problémům se další činnost a výzkum orientuje na udržitelný rozvoj na úrovni podniků, mj. jako reakce na světový summit o udržitelném rozvoji v Johannesburgu. Pozornost se obrací k zohlednění sociálních souvislostí a v určitém smyslu se tak završuje historický vývoj, který směřoval od environmentálních systémů řízení podniku přes environmentální manažerské účetnictví k udržitelnému manažerskému účetnictví.

Přestože výzkum v oblasti udržitelného řízení podniků je v počátcích, lze definovat tento přístup jako

integraci sociální odpovědnosti (zaměstnanost, zdraví, vzdělání, lidská práva) do environmentálního řízení podniků⁴. Ve smyslu udržitelného rozvoje se vlády, nevládní organizace, odborové svazy i spotřebitelé stále více zajímají o tento rozšířený přístup zahrnující sledování nejen environmentálních, ale i socioekonomických otázek. Přitom je třeba zmínit, že otázky spojené se zaměstnaností, zdravím a bezpečnými pracovními podmínkami se stále více spojují na mezinárodní úrovni s lidskými právy. Očekává se proto, že podnikatelé přispějí ke zlepšení lidských práv ve státech, kde působí.

Ing. Miroslav Hájek, Ph.D.
ředitel odboru ekonomiky
životního prostředí MŽP

Tepelná čerpadla – energetický hit doby?!

Koncem roku 2003 vydala Liga ekologických alternativ CD ROM s názvem Tepelná čerpadla.

Jde o zajímavý a aktuální produkt, který se zabývá tématem v současné době velmi populárním a do značné míry i kontroverzním. Zájem veřejnosti o tento způsob vytápění je značný, jak mohu ze své praxe potvrdit.

Svým zaměřením a stylem je tento produkt zjevně určen pro nejširší veřejnost, nicméně mnoho zajímavých údajů v něm naleznou i lidé, kteří se touto problematikou zabývají profesionálně – například poradci středisek EKIS, pedagogové odborných škol apod.

Grafické zpracování je přitažlivé a celkem dobře se v něm orientuje. Pokud toto CD otevřeme na počí-

tači připojeném na Internet, můžeme pomocí odkazů snadno pokračovat k dalším a podrobnějším informacím. Z mého hlediska (poradce EKIS) je přínosná část „Příklady instalací“, kde lze vidět mnoho obrazového materiálu z různých míst v ČR i v zahraničí. Škoda, že „pokrytí“ ČR není rovnoměrnější; předpokládám však, že na webové stránce LEA budou postupně přibývat další příklady instalací a tak si každý dokáže najít nějakou instalaci ve svém okolí. Obrovskou výhodou použitého média je právě možnost ukázat videonahrávky rozhovorů s uživateli i odborníky, příp. i virtuální prohlídky instalací, a myslím, že autoři této možnosti dobře využili.

Přehledně a graficky názorně je podána i část vysvětlující princip a konstrukci tepelného čerpadla a způsoby jeho zapojení do systému. Užitečné je také uvedení norem a dokumentů k tématu se vztahujících, jakož i možnosti financování; opět jsou zde odkazy na většinu důležitých zdrojů informací, takže pro uživatele nebude problém získat aktuální informace i po delší době. Potěšila mne rubrika EKO?, kde jsou uvedeny názory propagující tepelná čerpadla i hlasy upozorňující na limity a problémy využívání tohoto v principu elektrického vytápění u nás, kde se 2/3 elektrické energie vyrábí v uhelných elektrárnách, takže ekologičnost této alternativy je diskutabilní a přínos pro životní prostředí není vždy jednoznačný.

Karel Murtinger,
poradce EKIS, České Budějovice

Další informace: www.lea.ecn.cz (zde najdete i informace o dalších CD z této řady – Zelená energie pro dům, obec i region, Ekodomy – inspirace pro každého)

Důležité webové adresy VI.

Evropská unie

INSTITUCE

Evropská komise
<http://www.europa.eu.int>

Rada Evropské unie
<http://ue.eu.int>

Předsednictví EU 2003
<http://www.ueitalia2003.it/EN/>

Evropský parlament
<http://www.europarl.eu.int>

Evropský soudní dvůr
<http://europa.eu.int/cj>

Evropský účetní dvůr
<http://www.eca.eu.int>

Evropský ombudsman
<http://www.euro-ombudsman.eu.int>

Generální ředitelství Evropské komise
http://europa.eu.int/comm/dgs_en.htm

Generální ředitelství pro životní prostředí
http://europa.eu.int/comm/dgs/environment/index_en.htm

Rada Evropy
<http://www.coe.int>

Hospodářský a sociální výbor
<http://www.esc.eu.int>

Výbor regionů
<http://www.cor.eu.int>

Evropská agentura pro životní prostředí
<http://www.eea.eu.int/>

**Síť inspekčních orgánů zemí Evropské unie
 pro oblast životního prostředí**
<http://europa.eu.int/comm/environment/impel/>

FINANČNÍ INSTITUCE

Evropská centrální banka
<http://www.ecb.int>

Evropská investiční banka
<http://eib.eu.int>

Euro
<http://europa.eu.int/euro>

EVROPSKÁ UNIE A ČESKÁ REPUBLIKA

Stránka MZV ČR o EU
<http://www.euroskop.cz>

Delegace EU v ČR
<http://www.evropska-unie.cz>

Generální ředitelství pro rozšíření
http://europa.eu.int/comm/dgs/enlargement/index_en.htm

NABÍDKY ZAMĚSTNÁNÍ V ES
http://europa.eu.int/geninfo/info/guide/index_en.htm#recruit

PUBLIKACE

Publikace evropských institucí
<http://publications.eu.int>

Legislativa, smlouvy
<http://europa.eu.int/eur-lex>

Official journal
<http://eur-op.eu.int/general/en/a3.htm>

Dokumenty Evropských společenství
http://europa.eu.int/abc/off/index_en.htm